

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม ดังนั้นจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม
- ๒.๔ ข้อมูลเกี่ยวกับไทยทรงดำ
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของบทบาทมีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้กล่าวถึง ความหมายของบทบาท คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคมบทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆว่าบทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง¹

พระมหาสุภาอุทโท ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก หรือลงมือปฏิบัติตามความคาดหวังของผู้เฝ้าตามสถานภาพ และตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้นๆ

พระครูสังวรสารวัตร(สำรวย ส่วโร) ได้กล่าวถึงบทบาทก็คือ

พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทัศนคติ

¹พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร),

“บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

²พระมหาสุภา อุทโท, “บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐)”, **วิทยานิพนธ์พัฒนาศาสนาชุมชนมหาบัณฑิต**, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆ

ว่าบทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง³

พระครูสมุห์อนันต์ อนนโท ได้กล่าวถึงบทบาท

ก็คือพฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม⁴

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ พุทธปาโณ) ได้กล่าวว่า

บทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งบทบาทที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการพิจารณาพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทสรุปได้ว่า “บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมนั้นๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วยและถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น”⁶

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร⁷

ลือชา ธรรมวินัยสถิต ได้ให้บทบาทของความหมายในแง่ทางโครงสร้างของสังคมว่า บทบาท หมายถึง

ภาระหน้าที่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่งๆ แล้วย่อมแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้นๆ สถานภาพและบทบาทจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เปรียบได้กับเหรียญที่ต้องมี ๒ ด้านเสมอ

เมื่อสถานภาพเป็นตัวกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์นั้นมีความสอดคล้องกัน

³พระครูสังวรสารวัตร (สำรวย สิวโร),

“บทบาทของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

⁴พระครูสมุห์อนันต์ อนนโท, “บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดสมุทรสาคร”,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

⁵พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ พุทธปาโณ),

“ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,

(สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

⁶กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๕๐.

⁷งามพิศ สัตย์สงวน, **สังคมและวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

และเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด

ดังนั้นบทบาทจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคมประการหนึ่ง⁸

ณัฐพร ชินบุตร ได้กล่าวว่บทบาท หมายถึง

การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาตามตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้น ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง และยังต้องเป็นไปตามความคาดหวัง ของตนเอง และผู้อื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันด้วย⁹

ประกอบ มีโคตรกอง ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า

“บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้น จะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน

ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

และการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้¹⁰

๑. ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ

๒. ประสิทธิภาพของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท

๓. บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง

สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย

เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น¹¹

พูนทรัพย์ สิทธิพรหม ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า

“เป็นความคาดหวังของการกระทำว่า ในสถานการณ์หนึ่งๆ บุคคลควรจะมีบทบาทอย่างไร

โดยจะมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อให้ทราบว่าแต่ละบุคคลจะต้องแสดงบทบาท (Role

Playing) และสวมบทบาท (Role Taking) อย่างไร

ซึ่งการเรียนรู้บทบาทนี้จะเกิดจากการเลียนแบบและการสังเกต (Role Model) จากบุคคลที่เรายึดถือ

(Significant Others)

เพื่อจะนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทแห่งตนที่จะแสดงต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมต่างๆ

⁸ ลือชา ธรรมวินัยสถิต, **มนุษย์กับสังคม**, (เพชรบุรี : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

⁹ ณัฐพร ชินบุตร, “การรับรู้ในบทบาทหน้าที่และความต้องการในการพัฒนาดตนเองของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗), หน้า ๔๖.

¹⁰ ประกอบ มีโคตรกอง, “บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

¹¹ ปราชญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

ที่ตนเองต้องการ”¹²

พินิจ เพ็ชรดารา ได้กล่าวสรุปว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกตามสถานภาพของแต่ละบุคคลในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ¹³

ยนต์ ชุ่มจิต ได้ให้ความเห็นว่า บทบาท หมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์ในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ลูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่นๆ ส่วนครูจะต้องมียุทธศาสตร์อื่นๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กๆ¹⁴

วรรณิ ภาณุวัฒน์สุข ได้สรุปว่า บทบาท คือการกระทำตามหน้าที่ ที่กำหนดของบุคคล หรือพฤติกรรมที่คาดหวังและเห็นได้ ซึ่งเป็นการกระทำของบุคคล¹⁵

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า บทบาท คือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามลักษณะการรับรู้และตามที่แสดงจริง บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิ์และหน้าที่ เช่น บุคคลที่เป็นครู ก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรม เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม¹⁶

สุนทร กุญชร กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียน ดำรงมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศ เป็นต้น¹⁷

¹² พจนานุกรมศัพท์พจนานุกรม

“บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนากับการเข้าร่วมโครงการแผ่นดินทองของชาวนานาชาติ” กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๕๖), หน้า ๖๐

¹³ พินิจ เพ็ชรดารา, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต วิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

¹⁴ ยนต์ ชุ่มจิต, “ความเป็นครู” กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓, หน้า ๓.

¹⁵ วรรณิ ภาณุวัฒน์สุข, “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

¹⁶ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, “ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนา, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

¹⁷ สุนทร กุญชร, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต วิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง

ประภาพร ศัญชาติเจตนกล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นคาดหวังหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง **พัชนี วรกวิน**ได้กล่าวว่า บทบาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของบุคคลอันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้นๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป **พิทยา สายหู**ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือ การกระทำต่างๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร²¹ **ไพบุลย์ ขำเรียน** ได้อธิบายว่า บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ²²

โสภา ชูพิกุลชัยได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งโดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คนในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่นว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม

สรุปได้ว่า บทบาทหมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม หน้าที่การทำงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ซึ่งพฤติกรรมการแสดงออกตามสถานภาพของแต่ละบุคคล

¹⁸ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, **จิตวิทยาสังคมและมนุษยสัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

¹⁹ประภาพร ศัญชาติเจตน, **จิตวิทยาสังคม** (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๒๔) หน้า ๘๙.

²⁰พัชนี วรกวิน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

²¹พิทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗.

²²ไพบุลย์ ขำเรียน, **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

²³โสภา ชูพิกุลชัย, **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

ล

๒.๑.๒ ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาท มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พาร์สันส์ (Parsons) พาร์สันส์ เป็นนักสังคมวิทยา

กล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมาก ก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว²⁴

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ²⁵

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead Role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่างๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจ้างงาน การอบรม การกระตุ้นจิตใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison Role) ได้แก่ การทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายใน และภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กร แต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information Roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตนกระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่นๆ เช่น องค์กร คู่แข่งขันมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor Role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator Role)

ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่างๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่นๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken Role) ขององค์กรด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional Roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

²⁵ ตูลา มหาพสุธานนท์, หลักการจัดการ หลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

(Entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น
 บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (Disturbance Handles)
 ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen Problems)
 บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน
 สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่างๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือบทบาทของผู้เจรจาต่อรอง
 (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน
 ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่

ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) เป็นนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง เขากล่าวว่า “ตำแหน่ง
 สถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่
 ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม
 ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”²⁶

สรุปได้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่บุคคลกระทำหรือปฏิบัติเมื่อเข้าดำรงตำแหน่งนั้นๆ
 โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองและตามความคาดหวังในตำแหน่งอาชีพ
 ที่ครองอยู่

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

๒.๒.๑ ความหมายของพระสงฆ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความหมายของพระสงฆ์
 มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้
พระศาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้กล่าวถึง พระสงฆ์ คือ หมู่ชนผู้ได้ฟังคำสั่งสอน
 ได้ปฏิบัติและได้รู้ตามพระพุทธเจ้า บางพวกออกบวชตาม
 ได้ช่วยนำพระพุทธศาสนาและสืบต่อวงศ์การบวชมาจนถึงปัจจุบันนี้²⁷

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภณ) ได้กล่าวว่า
 พระพุทธเจ้าทรงรับกุลบุตรผู้มีจิตศรัทธาเข้าอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา
 โดยมอบให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ มีผู้เป็นประธานอุปสมบทเรียกว่าอุปัชฌาย์
 เป็นผู้ทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนพระใหม่ตลอดระยะเวลา ๕ ปี

²⁶ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) อ้างใน นุจรี เกตุปราษฎ์,
 “บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด”,
 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๔, หน้า
 ๑๐.

²⁷พระศาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฺฒโน), พระพุทธเจ้าสอนอะไร (ฉบับอิเล็กทรอนิกส์),
<http://www.weread.in.th>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๕.

พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติพระวินัยเป็นกรอบแห่งชีวิตอันประเสริฐให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตาม พระสงฆ์ที่รับอุปสมบทและได้รับพระวินัยเป็นฐานนี้ เรียกว่า พระภิกษุสงฆ์²⁸

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ คือ บุคคลผู้ที่อุปสมบทในพระพุทธศาสนา อันเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ที่มีภารกิจสำคัญในการเผยแผ่ สืบทอด และดำรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

๒.๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของวัดกับสังคมไว้ดังนี้

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน
 - ๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด
 - ๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย
 - ๔) เป็นที่พักคนเดินทาง
 - ๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
 - ๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน
 - ๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ
- ๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆของชาติ เสมือนพิพิธภัณฑ์
 - ๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้าน จะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ
 - ๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง
- ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ
- ๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม

²⁸ พระสุธีวรญาณรังษิตโสภโณ พุทธศาสตร์ปริทรรศน์พิมพ์ครั้งที่, (กรุงเทพมหานครสุภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

²⁹ พระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตโต)สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่างๆ

คุณ โทษณ์ กล่าวถึง บทบาทของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย
พอสรุปได้ดังนี้³⁰

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์
- ๓) เป็นสถานที่สัปปายะ คือเป็นที่สบายกายสบายใจ
- ๔) เป็นสถานที่ดุจพิพิธภัณฑสถาน
- ๕) เป็นสถานที่ประเพณีกรรมทางศาสนา
- ๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่างๆ
- ๗) เป็นศูนย์กลางการบริการหรืองานปกครอง เช่น ประชุมเพื่อแจ้งข่าวสาร
- ๘) เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง
- ๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
- ๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี
- ๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของเครื่องใช้สอยรวม
- ๑๒) เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาทและเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน
- ๑๓) เป็นฌาปนสถาน
- ๑๔) เป็นสถานดำเนินกิจการทางการเมือง
- ๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดโตร่ง

จ้านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมปัจจุบัน ไว้ดังนี้³¹

- ๑) พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจและช่วยแก้ปัญหาส่วนตัวและปัญหาสังคม อันเกิดจากการทะเลาะวิวาทระหว่างสมาชิกในสังคมด้วยกัน
- ๒) สถาบันวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน
โรงเรียนประชาบาลหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด สมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์และแม้กระทั่งศาลาก็เป็นที่เรียนหนังสือ นอกจากนี้วัดยังเป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและเด็กโดยทั่วไป
- ๓) วัดเป็นประดุจโรงพยาบาลให้รักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งที่เป็นโรคทางจิตและโรคทางกาย
- ๔) วัดเป็นประดุจพิพิธภัณฑสถาน คือเป็นที่เก็บรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่าและมีประโยชน์ต่อการศึกษาทางวัฒนธรรมต่างๆ ของชาติ
- ๕) ศาลาวัดบางครั้งถูกใช้เป็นสถานที่ประชุมราษฎรเพื่อจะได้รับข่าวสารต่างๆ
- ๖) วัดเป็นสถานที่แสดงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน เพราะถือเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน
- ๗) วัดเป็นสถานที่ประชาชนพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ๘) วัดเป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจน คนไร้ที่พึ่งพิง

³⁰คุณ โทษณ์, *พุทธศาสนากับชีวิต* (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

³¹จ้านงค์ อติวัฒนสิทธิ์, *สังคมวิทยาศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๕.

อีกทั้งเป็นหอพักให้แก่นักศึกษาทั่วไป

ชวนะ ภวภานันท์ ได้กล่าวถึง บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน ว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญควรจะต้องมี คือ

- ๑) สอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน
- ๒) กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี
- ๓) ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย
- ๔) ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ
- ๕) สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน
- ๖) เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม

ปุ่น แดงทัพ ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีหลายบทบาท มีทั้งบทบาททางการเมือง สังคม การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น แต่บทบาทอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์จะละเลยไม่ได้ นั่นคือ “การปกป้องพระพุทธศาสนา” ในประเทศอินเดียพระสงฆ์ก็ดี ผู้นำประเทศก็ดีมีความประมาท ชาติความยังคิดที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ไม่ชวนชวหาแนวทางป้องกันที่ดี ชาติการมีส่วนร่วม ปลอ่ยปละละเลยในสิ่งที่ควรผดุงรักษาไว้ ทุกฝ่ายเกิดความนิ่งดูดาย ไม่ยอมแฉไม่ยอมพาย แฉมบางคนได้เอาเท้าไปรำนน้ำด้วย ในที่สุด เป็นโอกาสทองของฝ่ายตรงกันข้าม เข้ามามีลายอย่างบารัระทำให้พระพุทธศาสนาจึงต้องล่มสลายไปจากประเทศต่อมาได้ช่วยกันฟื้นฟูอย่างไรรักฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นมาไม่ได้ในประเทศศรีลังกา ก็เช่นเดียวกัน ด้วยความนิ่งนอนใจของชาวพุทธ หันกลับไปนิยมชมชื่นชนชาติที่ต่างศาสนา พากันยกย่องเขา แสดงความไม่เห็นด้วยและทับถมกันเอง ต่างก็ไม่หวั่นเกรงต่อภัยพิบัติที่จะมาถึง ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของกลุ่มชน นึกถึงแต่ประโยชน์ของตนเพียงอย่างเดียว ในที่สุดพระสงฆ์ได้หมดสิ้นไป พระพุทธศาสนาเกือบจะหมดซาก แต่บังเอิญมีสามเณรสรณังกรคอยเป็นปากเป็นเสียงส่งคณะบุคคลเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารจาก พระมหากษัตริย์ไทย พระองค์ทรงแก้ไขคลี่คลายปัญหาให้ โดยทรงจัดพระสงฆ์ไทยเข้าไปบริหารจัดการและเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนกระทั่งกลับเจริญรุ่งเรืองสืบ มาจนถึงปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยได้บทรเรียนและทฤษฎีต่างๆ ที่ผ่านมามีทั้งในประเทศและต่างประเทศจึงได้รวมพลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้แสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่ชาติไทยสืบไปตามคติ นิยมที่ว่า “พระมหากษัตริย์คู่ชาติ และพุทธศาสน์คู่ไทย”³³

ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้กล่าวถึง

ที่มีความเห็นว่าพระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือที่เป็นกิจของสง

³²ชวนะ ภวภานันท์, “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน” *พุทธศาสนปริทัศน์*, เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๒๓), หน้า ๕๑.

³³ปุ่น แดงทัพ, *บทบาทพระสงฆ์*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://src.ac.th/web/index.php?option=content&task=view&id=452> [๓ เมษายน ๒๕๕๕].

แล้ว ยังมีบทบาทในด้านอื่นอีก เช่น เป็นผู้นำในด้านการสงเคราะห์การช่วยเหลือ การดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำในการดำรงชีวิตกับผู้คนในชุมชน เป็นผู้กระจายข่าวสารต่าง ๆ ให้คนในชุมชน³⁴

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญในด้านการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ ในทุกด้านของการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การพัฒนาสังคม การเมือง รวมถึงการเป็นจุดศูนย์รวมด้านจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

๒.๒.๓ บทบาทของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๓๕

๑) การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและการส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ) ได้กล่าวว่า

การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่³⁵

พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำ ไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน³⁶

ทั้งนี้บทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการไว้ว่า

(๑)

รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกันกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปฏิบัติศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

(๒) สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบาย

³⁴ทินพันธุ์ นาคะตะ, “คุณค่าของพุทธศาสนาในการบริหารราชการ”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๑-๕๒.

³⁵พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘๗.

³⁶พระพุทธรญาณ(ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธรญาณ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖ - ๗๗.

แผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน

สามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต

(๓) วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยดึงศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชน มีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

(๔) มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

(๕) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

(๖) ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ยอมรับแก่หมู่คณะ³⁷

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ คือการควบคุมงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ในการปกครองดูแลความสงบเรียบร้อย ความเป็นอยู่ของพระ เณร และผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

๒) การศาสนศึกษา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศาสนศึกษา มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้อย่างต่างกันไป ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้ **พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ)** ได้กล่าวถึง การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าวว่า คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

³⁷ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, รายงานการเสวนา พ.ศ. ๒๕๔๓.

๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม³⁸

สรุปได้ว่า การศาสนศึกษา คือ

หน้าที่ที่พระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการต้องจัดการให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในด้านการให้โอกาสทางการศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร หรือผู้ที่อยู่ในวัด เพื่อเป็นการสืบทอด อารามวาสีซึ่งพระพุทธศาสนา

๓) การศึกษาสงเคราะห์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสงเคราะห์ มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง

การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุสามเณรได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่ด้วยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา

³⁸พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย

ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา³⁹

สรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ คือ

การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑.

การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้อย่างแตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (หลวง รพัญญโณ) กำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง⁴⁰

พระมหาสมทรง สิริธโร ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้นั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตนกิจ
๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย

ตีความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

³⁹พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๘-๔๙.

⁴⁰สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (หลวง รพัญญโณ), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณธิการ), (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก
 ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำ
 หน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็น
 นิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำ ที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำ ว่า “เผยแผ่” และ “เผยแผ่” “คำ ว่า เผยแผ่
 เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน
 ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่
 หมายถึงการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่เป็นที่รังเกียจ
 การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง
 ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน”⁴¹

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน
 มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน
 และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย
 ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ
 ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่
 การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ
 หรือ โดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง
 ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่
 หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ออกเผยแผ่

๓.

การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษาเป็นประจำหรือครั้งคราว
 หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต
 งานพระธรรมจาริกงานอบรมประชาชนประจำตำบล
 หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นกา
 รสืบทอดพระศาสนาไปด้วย
 แต่ก็ทำให้เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์อย่างเดียวยังเป็นหน้าที่ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรกระทำด้วย
 ทั้งนี้เพื่อการดำรงและรักษามรดกทางศาสนาที่สำคัญของประเทศชาติ

๕) การสาธารณูปการ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้อย่างแตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) กล่าวถึง การสาธารณูปการ”

⁴¹อ้างแล้ว, หน้า ๓๑.

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ กล่าวว่า เป็น “คำนาม” หมายถึง
 “การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์สำหรับ สาธารณูปการ
 ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า
 “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก

การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา
 และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การรับบริจาค
๔. การศาสนสมบัติของวัด⁴²

ตามความหมายที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยได้สรุปว่ามีลักษณะของการกระทำ การสาธารณูป
 การใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม
๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน
๓. การทำโดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ
 เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นหัวใจของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส
 ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการคือ
 ควบคุมการสาธารณูปการและส่งเสริมการสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยไม่ได้
 ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติต้องสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำ
 ในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
- ๒.

ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่นและ
 ให้ก่อสร้างตามแบบแปลน

๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย
 หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รับ-จ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี
๕. ควบคุมดูแลการเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น

รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

สรุปได้ว่า การสาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์บำรุงรักษาวิหาร
 ลาน วัด และสิ่งก่อสร้างของวัดให้อยู่ในสภาพที่คงทนถาวร

⁴² พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย
 เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๔-๕๕.

ไม่เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลาซึ่งเป็นการรักษาสถาปัตยกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไว้

๖) การสาธารณสงเคราะห์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสงเคราะห์ มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโณ) ได้กล่าวถึง

การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจนสำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริมจัดตั้งคือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์โดยระเบียบดังกล่าวกำหนดหน่วยงานให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่งตำบลละหนึ่งหน่วยให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่งเจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายบรรพชิตนั้นในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

การสาธารณสงเคราะห์นี้ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลองสร้างฉาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น

การประสูติทุพภิกขภัยหรือช่วยคนชราหรือคนพิการการสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อย ดึงงามและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น

จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสมและควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีคณะกรรมการอำนวยการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการ

⁴³พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโณ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๖๒-๖๕.

อำนาจการอบรมประชาชนกลาง

สรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ คือ การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของการอนุรักษ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของการอนุรักษ์ มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

นิวัติ เรืองพาณิชย์ ได้กล่าวถึง

การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย" ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆแต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ^{๔๔}

ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง ได้กล่าวถึง การอนุรักษ์ คือ

การใช้ทรัพยากรด้วยวิธีการฉลาดเหมาะสม โดยใช้อย่างประหยัด ให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่ามากที่สุด รวมทั้งการปรับปรุงของเสียให้นำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด^{๔๕}

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ได้อธิบายถึงการอนุรักษ์ (Conservation)

มีความหมายรวม ๒ นัย คือ การป้องกัน (Prevention) และการปฏิบัติการอนุรักษ์ (Conservation Treatment) ซึ่งการอนุรักษ์ก็มีความหมายเป็น ๒ นัยเช่นกัน คือ

๑. การป้องกัน (Prevention)

เป็นวิธีการชะลอการชำรุดหรือเสื่อมสภาพที่จะเกิดขึ้นก่อนที่จะป้องกันมิให้เกิดความชำรุดหรือเสื่อมสภาพได้นั้นจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงคุณสมบัติของวัตถุ สาเหตุ และปัญหาต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดความชำรุดเสื่อมสภาพ เพื่อที่จะสามารถเลือกวิธีการป้องกันและหลีกเลี่ยงปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการที่จะอนุรักษ์นั้นๆ ให้คงอยู่ได้ตลอดไป

๒. การปฏิบัติการอนุรักษ์ (Identification Problems)

เป็นวิธีการนำมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น โดยการกำจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นออกไปให้หมด แล้วซ่อมแซมหรือเสริมสร้างให้กลับคืนสู่สภาพเดิมหรือใกล้เคียงสภาพเดิมที่สุด ทั้งความแข็งแรง รูปแบบ และเนื้อวัสดุ ทั้งนี้ วิธีการที่นำมาใช้นี้จะต้องไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ และสามารถแก้ไขกลับไปเหมือนก่อนการปฏิบัติการอนุรักษ์ได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นหน้าที่ของนักอนุรักษ์ที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดี^{๔๖}

^{๔๔}นิวัติ เรืองพาณิชย์, **คู่มือสำหรับการสอนและการฝึกอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชาญการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๔๓.

^{๔๕}ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง, **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๑.

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ คือ การรักษาไว้เพื่อให้คงสภาพเดิมไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเสื่อมสภาพ หรือสูญสลายไปกว่าสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ก่อประโยชน์สูงสุด

๒.๓.๒ ความหมายของวัฒนธรรม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของวัฒนธรรม มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวถึง วัฒนธรรม

มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ⁴⁷

คณะกรรมการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนา (The World Commission on Culture and Development) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรม คือ พลัง จิตสำนึก อำนาจ ความรู้และความหลากหลายสำหรับชุมชนและสังคม ดังนั้น ปัญหาท้าทายมนุษยชาติปัจจุบัน คือ การปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และที่กำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต โดยเฉพาะการปรับแนวคิดใหม่ พฤติกรรมใหม่ การจัดระเบียบสังคมใหม่ และการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาทั้งหลายบนพื้นฐานมิติทางวัฒนธรรมส่วน UNESCO ได้แบ่ง “มรดกวัฒนธรรม” ออกเป็น ๒ ส่วนคือ Tangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ และ Intangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรมและวิถีชีวิต ซึ่งวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้ มีผู้เสนอว่าน่าจะใช้คำว่า “วิถีชน” จะเห็นภาพได้ชัดเจนกว่า นอกเหนือจากความหมายข้างต้นแล้ว ยังมีข้อคิดเห็นของพระยาอนุมานราชธนที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” ที่น่าสนใจหลายประการ คือ ท่านว่า วัฒนธรรมของชนชาติใด เมื่อมีความเจริญสืบต่อกันมานานแล้วหยุดชะงัก ไม่มีการริเริ่มสร้างสรรค์โดยนำสิ่งใหม่มาเพิ่มหรือต่อชีวิตให้แก่สิ่งเก่า เพื่อให้การวิวัฒนาการต่อไป สิ่งนั้นก็เสื่อมลง หรือแม้จะมีการนำสิ่งใหม่มาเพิ่มเติม แต่ไม่รู้จักสละสิ่งเก่าในส่วนที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยออก ก็เกิดอาการอึดอัดเคลื่อนไหวไม่สะดวก หรือหากนำสิ่งใหม่พอกสิ่งเก่าจนหนาเกินไป ผู้ที่เกิดใหม่ก็จะเกิดความรู้สึกเบื่อ เห็นว่ารุ่มร่าม และจะเกิดการปฏิเสธทั้งหมด วัฒนธรรมไม่ว่าของชนชาติใด ย่อมคลี่คลายเป็นวิวัฒนาการไปตามเงื่อนไขที่มีอยู่ และเมื่อมีการติดต่อคบค้าสมาคมกันระหว่างชาติต่างๆ วัฒนธรรมย่อมมีการปะปนกันมากขึ้น

⁴⁶ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ,

โครงการองค์ความรู้เรื่องการอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุโดยวิธีไมโครฟิล์มและเทคโนโลยีดิจิทัล (องค์ความรู้ปี ๒๕๕๓), หน้า ๔๓.

⁴⁷ สุพัตรา สุภาพ, วัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๕๖.

จนเกิดเป็นวัฒนธรรมสากล ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แรง และต้องแข่งขันกัน ถ้าชาติใดไม่ปรับตัว ก็อาจเป็นอันตรายในแง่ที่ว่าแข่งกับความเจริญของโลกที่รุดหน้ารวดเร็วไปไม่ทัน แต่การรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมสากลที่เวลานี้ หากเกินพอดีก็อาจจะถอนราก วัฒนธรรมเดิมของตนอันเป็นส่วนสำคัญที่คุ้มกัน

อันตรายและเป็นความเจริญของชาติมาเป็นเวลานานหลายปีให้กร่อนและค่อยๆหมดไป ในที่สุดก็จะทำให้หมดบุคลิกลักษณะ ไม่มีรากฐานแห่งชาติของตนต่อไป

เพราะวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ชาติ จะต้องเป็นวัฒนธรรมที่มีรากหยั่งลึก และมีอาการเคลื่อนไหวให้เป็นความเจริญก้าวหน้า ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เปรียบได้กับต้นไม้ที่แผ่กิ่งก้านสาขาได้กว้างขวางก็เพราะมีรากหยั่งลึก จึงไม่โค่นง่าย ๆ แต่รากลึกอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีส่วนอื่นๆของต้นไม้ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์เพื่อรับอากาศ แสงแดดและอาหารอื่นจากภายนอกมาด้วย ต้นไม้จึงจะเจริญเติบโต เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ที่อาจต้องรับวัฒนธรรมสากลไว้ เพื่อแทรกซึมหล่อเลี้ยงวัฒนธรรมเดิมของตนให้ก้าวหน้าไปตามสมัย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษาวัฒนธรรมเดิมหรือรากฐานของตนไว้ เพื่อให้เกิดความสมดุลจึงจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับคนซึ่งเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม โดยท่านเห็นว่าวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมสากลที่เรียกว่าสมดุล นั้น ต้องเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในชาติได้รับประโยชน์ และมีความสุข อันได้แก่

๑. ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ต้องหวาดกลัวต่อภัยอันตรายหรือกลัวความอดอยาก
๒. มีความรู้สึกเป็นมิตรต่อกัน ไม่เกลียดชังริษยาซึ่งกันและกัน
๓. มีความสามารถสร้างและได้รับความบันเทิงจากสิ่งทั้งาม และสิ่งที่ไพเราะ
- ๔.

มีความสนใจเรื่องวิชาการอันนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความแพร่หลายแห่งความรู้

สำหรับวัฒนธรรมเกิดใหม่ ย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ ถ้าวัฒนธรรมที่เกิดใหม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดเป็นผลดี เพราะมีลักษณะที่สืบต่อจากของเก่า ทำให้ไม่ขาดตอน เหมือนต้นไม้เดิม แต่ผลัดใบใหม่ ให้ดูแปลก แต่ถ้าววัฒนธรรมใหม่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดอยู่ในผลเสีย เพราะสูญเสีย⁴⁸

จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์ ได้กล่าวถึง

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานอันเป็นแกนสำคัญอันหนึ่งของสังคมมนุษย์เพราะวัฒนธรรมวัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงและดำเนินชีวิตของคนในสังคม

วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน เป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตราประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันทีเช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน⁴⁹

⁴⁸ คณะกรรมการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนา, วัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.vcharkarn.com, [๓ มีนาคม ๒๕๕๕].

⁴⁹ จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์, การจัดการการทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๖๖.

งามพิศ สัตย์สงวน ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมต่างๆ สร้างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานเพื่อมีชีวิตรอดและดำรงอยู่ได้ เป็นความหมายในภาพองค์รวม (Holistic) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งที่ทำให้ความเข้าใจกับมโนภาพวัฒนธรรมให้เห็นระบบต่าง ๆ หรือส่วนต่าง ๆ ที่เป็นสากล คือระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง การปกครองการขัดเกลาทางสังคมและการศึกษา ศาสนาและความเชื่อ การแพทย์และสาธารณสุขการสื่อสาร ศิลปะ และนันทนาการ ดังภาพนี้ที่เป็นหัวใจของวัฒนธรรม ทำให้เห็นถึงปัญหาพื้นฐานของมนุษย์และการสร้างระบบต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว⁵⁰

จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์และคณะ ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญและหน้าที่ของวัฒนธรรมสำคัญ ดังนี้⁵¹

๑. เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of Learned Behavior) คือได้เรียนรู้อย่างมีจิตสำนึกโดยผ่านตัวแทนต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน โรงเรียน บ้าน สถาบันต่างๆ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ก่อให้เกิดอิทธิพลโดยตรงและโดยทางอ้อมต่อบุคคลในสังคม เกิดแนวความคิดที่เป็นผลจากการเรียนรู้ ที่พัฒนาจากประสบการณ์ในอดีต ที่ทำให้บุคคลมีความสามารถเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ มีการแก้ไขพฤติกรรมของตน โดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องช่วย พฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นผลของการเรียนรู้ซึ่งแยกออกได้ คือค่านิยม ค่านิยมความรู้และรูปของวัตถุที่สร้างรอบตัวเรา

๒. เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน (Shared by Members of Society) พฤติกรรมของการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่เป็นของสมาชิกของสังคมและมีการยึดถือปฏิบัติร่วมกัน การรับนำมาปฏิบัติจะมีระดับไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับการเลือกหรือโดยสภาวะการบังคับ ถ้าในกลุ่มสังคมใดการบังคับให้ประพฤติปฏิบัติวัฒนธรรมที่เห็นว่าเหมาะสมอยู่ในขั้นที่รุนแรงบุคคลในสังคมจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

๓. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา (Transmitted Among the Members of Society) พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอดจากช่วงอายุหนึ่งไปยังอีกช่วงอายุหนึ่ง และแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคมโดยสัญลักษณ์ คือภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของคำพูด การเขียน การสลักหรือจารึกไว้ในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในเวลานั้น ๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึกร

๔. สร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is Gratifying) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ อันได้แก่อาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แต่ความต้องการดังกล่าวยังไม่เป็นที่เพียงพอ ความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย

⁵⁰งามพิศ สัตย์สงวน, การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๔.

⁵¹จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖-๑๗.

การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความต้องการขั้นมูลฐานแต่เดิมอยู่ในรูปแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนหรือสวยงามมากมาอยู่ในรูปที่ประณีต

๕. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is Adaptive)

วัฒนธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่คงที่แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้ปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความเจริญทางวิทยาการ เทคโนโลยีต่าง ๆ

ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย

และกว้างขวางตลอดทั้งความเจริญก้าวหน้าทางด้านการติดต่อสื่อสาร ทำให้วิถีการดำเนินชีวิต

พฤติกรรมของคนในสังคมหนึ่งได้รับการปรับเปลี่ยนไปตามการ

แพร่กระจายวัฒนธรรมและอยู่ในอัตราที่เร็วขึ้นเป็นอย่างมากภายในสังคมของมนุษย์ในปัจจุบัน

๖. เป็นผลรวมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture is Integrative)

วัฒนธรรมของชาติหนึ่งหรือสังคมหนึ่งเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต

โดยการนำองค์ประกอบย่อย ๆ ของวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่างประสานเข้าด้วยกัน

แม้ว่าวัฒนธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกันจะดึงกันไปคนละทิศละทาง

๗. เป็นรูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Ideal form of Behavior) รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต

สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าดี มีความเหมาะสม

สิ่งนั้นจะกลายเป็นรูปแบบที่ทุกคนจะยึดและปฏิบัติตาม ในทางกลับกัน

สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าไม่ควร ไม่เหมาะสมก็จะไม่ถือปฏิบัติ ดังนั้น

วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนหนึ่งสิ่งที่สังคมคาดหวังหรือเป็นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

สังคมแต่ละสังคมต่างก็มีลักษณะวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง หรือมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีความคิดและมองโลกแตกต่างกัน

รวมทั้งการอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมือนกัน

การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมตลอดจนการมีพฤติกรรมเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อม

๘. เป็นลักษณะเหนืออินทรีย์ (Super Organic)

คืออยู่เหนือจากสภาพธรรมชาติหรือสัณฐานของเอกัตตบุคคล

ลักษณะดังกล่าวช่วยให้มนุษย์รู้จักการเรียนรู้ และทำให้มีชีวิตรอดได้ทางกายภาพและทางสังคม

เอกรินทร์ สิมหาศาล และคณะ ได้กล่าวว่าความหมายของวัฒนธรรมมีหลายอย่าง

เช่น หมายถึงขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ได้รับการปรุงแต่งให้ดีแล้ว

หรือสิ่งที่ได้รับการยอมรับและยกย่องมาเป็นเวลานานแล้ว เช่น ค่านิยม ความคิดเห็น วิทยาการต่าง ๆ

เป็นต้นวัฒนธรรมไทยในแต่ละท้องถิ่น จะมีความคล้ายคลึงและแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ

และยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เป็นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ

การเมืองการปกครอง

และการดำเนินชีวิตของคนไทยอยู่ตลอดเวลาประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่สืบสานต่อ

กันมาเป็นเวลายาวนาน มีวัฒนธรรมหลักที่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมประจำชาติไทย

และแสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย ได้แก่

๑. ศาสนา คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็มีได้กีดกันผู้ที่นับถือศาสนาอื่นแต่อย่างใด

๒. ภาษา คนไทยมีภาษาและตัวอักษรไทย ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงได้ประดิษฐ์ขึ้นในสมัยสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖

๓. ประเพณีไทย เป็นสิ่งที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่เคยปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และได้สืบทอดกันมาจนถึงลูกหลาน ที่เรียกกันว่าขนบธรรมเนียมประเพณีนั่นเอง เช่น การไหว้ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น⁵²

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถี แต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวอย่าง แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

๒.๓.๓ การอนุรักษ์วัฒนธรรม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีนักวิชาการหลากหลายท่านแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้ **วิชัย ภูโยธิน และคณะ** ได้กล่าวถึง การอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนไทยทุกคนมีวิธีการ ดังนี้⁵³

๑. ศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยวัฒนธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่มีการรวบรวมไว้แล้วและยังไม่ได้ศึกษา เพื่อทราบความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ต่อไป

๒. ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม

⁵² เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ, ประวัติศาสตร์ ป.๖, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

⁵³ วิชัย ภูโยธิน และคณะ, หน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

๓. รมรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน ตระหนักในความสำคัญ ของวัฒนธรรม
ว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้การรับผิดชอบร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุน

ประสานงานการบริการความรู้ วิชาการ และทุนทรัพย์สำหรับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

๔. ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในประเทศและระหว่างประเทศ
โดยการใช้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

๕. สร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจว่าทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้าง พัฒนา
และการดูแลรักษา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่เป็นสมบัติของชาติ
และมีผลโดยตรงของความเป็นอยู่ของทุกคน

๖.

จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน
เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

สมกับการดำเนินชีวิตทั้งนี้สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการส่งเสริม

และสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นด้วย

วัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งมีคุณค่าที่ควรจรรักษ์ไว้เป็นมรดกสืบไป

จึงเป็นหน้าที่ขององค์กรหลักของประเทศ และคนไทยทุกคนที่ต้องส่งเสริมและจรรักษ์ไว้
ซึ่งมีแนวทางดังนี้

๑. การส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์

โดยประเพณีปฏิบัติวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมทั้งศิลปะ วรรณกรรม ประเพณีต่างๆ คุณธรรม
จริยธรรม ตามหลักศาสนา มารยาทไทย ศิลปกรรมจรรยาต่างๆ เพื่อจรรักษ์เอกลักษณ์ของชาติ
และมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม

๒. การถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมไทย โดยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ

ครอบครัวผู้ใหญ่ หรือบุคคลอื่น ซึ่งเป็นงานทางวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมไว้

และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดั้งเดิมนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอด อาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ เช่น

การตั้งชมรมวัฒนธรรมในชุมชน การจัดทัศนศึกษา และการจัดสัมมนา นอกจากนี้

ยังมีการถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ เช่น ป้ายโฆษณา แผ่นพับ วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น

เพื่อจรรักษ์วัฒนธรรมสืบไป

๓. การปรับปรุงและเผยแพร่ผลงานทางวัฒนธรรมไทย

โดยสร้างความรู้ความเข้าใจโดยอาศัยสื่อต่างๆ โดยเน้นการส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกัน

หรืออาจขอความร่วมมือจากศิลปินเพลงสร้างสรรค์เนื้อเพลง และร่วมร้องเพลงเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย

โดยสอดแทรกปรัชญาและวิถีการดำเนินชีวิตแบบไทย ชื่นำให้คนไทยเลือกสรรวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม

และปฏิเสธวัฒนธรรมอื่นที่ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทย เพื่อเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ

ให้ชาวต่างชาติได้เข้าใจในวัฒนธรรมไทย

๔.

รัฐบาลต้องสนับสนุนและส่งเสริมองค์กรที่เกี่ยวข้องในการรณรงค์เพื่อการอนุรักษ์อบรมให้ความรู้

⁵⁴ ฌีรรัตน์ ปิ่นวิเศษ, *ชีวิตและวัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอมพันธ์, ๒๕๕๐), หน้า

เสนอข่าวประชาสัมพันธ์ ฟันฟู เผยแพร่วัฒนธรรมไทยเพื่อให้ชาวต่างชาติรู้จัก

ศิริพร ดาบเพชร และคณะ ได้กล่าวถึง

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเป็นสิ่งที่ดึงดูดสังคมไทย

ซึ่งคนไทยควรภาคภูมิใจและช่วยกันอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่ต่อไป

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยทำได้หลายวิธี ดังนี้⁵⁵

๑. การตั้งสถาบันในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

ที่ดำเนินงานส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นต้น

๒. สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

ต้องมีผลงานที่เป็นรูปธรรมและเข้าถึงวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนเพื่อให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

๓. คุ้มครองลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาไทยเพื่อรักษาภูมิปัญญาไทย เช่น ชื่อมวยไท

ชื่อข้าวหอมมะลิไทย เป็นต้น

ซึ่งหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลเรื่องการจดลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาไทย

๔.

ประกาศยกย่องผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ และประกาศยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาไทย เช่น ศิลปินแห่งชาติ ครูภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

สนธิ สมัครการ ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลง (Change) ทางวัฒนธรรม หมายถึง

ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง

หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่

โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง

อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ

ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว

ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม

ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น

เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น

ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ⁵⁶

⁵⁵ศิริพร ดาบเพชร และคณะ, **ประวัติศาสตร์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙.

⁵⁶สนธิ สมัครการ, **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

เบนเนท (Bennett) ได้กล่าวถึง

การปรับตัวทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการปรับตัวของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากการพัฒนาบุคลิกของชนแต่ละชาติพันธุ์มีผลต่อการที่บุคคลรู้สึกต้องการติดต่อกับผู้อื่น วัฒนธรรมอื่น ๆ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ หรือการแยกตัวออกหรือความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม⁵⁷

อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวถึง การปรับตัวทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ เสนอข้อคิดว่า ข้อหนึ่งการศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อข้อสององค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ข้อสามการปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ข้อสี่วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง ข้อห้าการดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม ข้อหกพฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย และข้อเจ็ดการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน⁵⁸

สรุปได้ว่า การที่ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าขึ้น ขึ้นอยู่กับทรัพยากรบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ และการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติ คือการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมต่างๆ เพราะสิ่งเหล่านั้นนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่หล่อหลอมให้คนในชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเป็นชาติที่จะดำรงอยู่ได้นั้นจึงต้องมีเอกลักษณ์ และสิ่งที่สำคัญก็คือเอกลักษณ์ของความเป็นชาตินั้นเอง

๒.๔ ข้อมูลไทยทรงดำ (Tai Song Dam Ethnic)

๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ตกทอดให้ลูกหลานนับมาตั้งแต่สมัยจารีต โดยความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ได้สื่อถึงลักษณะเด่นคือ เป็นกลุ่มคนที่รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมเดียวกัน

⁵⁷Bennett, Genres of research in multicultural education. Review of Educational Research, 71, 2001, pp.171-217.

⁵⁸อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗-๑๘

ดังนั้นผู้ที่อยู่ร่วมชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมไปพร้อมๆ กัน เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเหลืออัตลักษณ์ของและชนชาติพันธุ์ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ถ้าหากอยู่ในศาสนาเดียวกันก็จะมีคามผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นมากขึ้น

ไทยทรงดำ (Tai Song Dam Ethnic)

เป็นชนชาติไทยกลุ่มหนึ่งซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปหลายชื่อ อาทิ ลาวโซ่ง ไทดำ ไตดำ ผู้ไทยดำ ไทยทรงดำ โซ่ง ลาวซ่ง ลาวซ่งดำ และลาวทรงดำ

ซึ่งคำว่าโซ่งนั้นมีการสันนิษฐานกันว่าเรียกตามสีเสื้อที่นุ่งห่มเพราะมีสีดำ คำว่า โซ่ง แผลงมาจาก ส้วง ที่มีความหมายว่า เสื้อผ้า ดังนั้นโซ่งดำจึง หมายถึง ชาวผู้ไทยที่นุ่งกางเกงดำ ส่วนคำว่า ลาวโซ่ง เป็นชื่อที่คนไทยในภาคกลางใช้เรียกชาติพันธุ์กลุ่มน้อย ซึ่งได้อพยพมาจากเขตสิบสองจุไท

ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามทางตอนเหนือ ถิ่นอาศัยดั้งเดิมของไทยโซ่งอยู่ที่ดินแดนสิบสองจุไท คือ ดินแดนทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เมืองเดียนเบียนฟู หรือชาวไทยสยามรู้จักในชื่อเมืองแฉ่ง

โดยดินแดนสิบสองจุไทนั้นมีทุ่งราบกว้างอยู่ท่ามกลางหุบเขาโอบล้อมด้วยภูเขาติดต่อกันซึ่งนับเป็นด่านปราการสำคัญในการโอบอุ้มให้ชนเผ่าไทยทรงดำได้มีการพัฒนาวัฒนธรรมของชาวไทยดำอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยถิ่นอาศัยอยู่ใกล้ชายแดนจีน เวียดนามและลาว

ซึ่งเป็นผลให้ต้องตกไปอยู่ใต้อำนาจของรัฐต่างๆ บ้าง อาทิ

บางช่วงตกอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีสัตนาคนหุต

ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าสมัยพระเจ้าบุเรงนอง จนกระทั่งเมืองศรีสัตนาคนหุตถูกแยกเป็นสองอาณาจักร

คือ หลวงพระบาง และเวียงจันทน์

หัวเมืองผู้ไทก็ถูกแยกไปด้วยซึ่งแคว้นสิบสองจุไทได้รับสิทธิในการปกครองตนเองแบบประเทศราชลดหย่อน

ภายใต้ของไทย กล่าวแต่เดิมในเขตสิบสองจุไทแบ่งการปกครองเป็นสิบสองหัวเมืองหลัก

ต่างเป็นอิสระต่อกัน ประกอบด้วยหัวเมืองของผู้ไทชาว ๔ เมือง ได้แก่ เมืองไล เมืองเจียน

เมืองมุนและเมืองบาง หัวเมืองของผู้ไทดำ ๘ หัวเมือง อาทิ เมืองแฉ่ง เมืองควาย เมืองดุง เมืองม่วย

เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด และเมืองซาง ด้วยภูมิศาสตร์ของดินแดนกันชนของจีน เวียดนาม

และลาวหลวงพระบาง ชาวไทได้อพยพเข้ามาสยามครั้งแรกด้วยการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึก

ในสมัยกรุงธนบุรี โดยกองทัพสยามภายใต้การนำของพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์

ได้ยกขึ้นไปตีอาณาจักรล้านช้าง โดยประมาณ พ.ศ.๒๓๒๒

กองทัพได้กวาดต้อนครอบครัวผู้ไททรงดำเข้ามาสยามเป็นอันมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี

เพื่อเป็นกำลังผลิตเสบียง ส่งส่วย และใช้แรงงานชานฉกรรจ์ในกิจการของราชการครั้น พ.ศ.๒๓๒๕

ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๑ ซึ่งขณะนั้นเวียงจันทน์ยังขึ้นอยู่กับกรุงเทพฯ

เจ้าเมืองพวนเกิดขัดข้องต่อเวียงจันทน์ โดยเปลี่ยนใจไปอยู่ข้างญวน

เจ้านันทเสนแห่งเวียงจันทน์จึงยกกองทัพไปปราบปรามและได้กวาดต้อนครัวไทยทรงดำและลาวพวนลงมา

ถวายเป็นรัชกาลที่ ๑ โดยครัวไทยทรงดำเหล่านี้ถูกเกณฑ์ไปอยู่เมืองเพชรบุรี รวมกับพวกเก่า

ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ ภายหลังมีชัยจากศึกเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์แล้ว กองทัพสยามได้กวาดต้อน

เทศรัฐไทยทรงดำเข้ามากรุงเทพฯ อีกหลายคราว

โดยส่งไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีทั้งสิ้นผลจากการที่ทางราชการให้ชาวไทยทรงดำเข้ามาตั้งหลักแหล่ง
สร้างบ้านแปลงเมืองนั้น ชาวไทยทรงดำก็ได้นำเอาภูมิปัญญาครั้งเก่าก่อนเข้ามาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต
วัฒนธรรม และเติบโตเป็นโครงสร้างใหม่ของชาวไทยทรงดำ

ที่มีบทบาทในการครอบงำวิถีชีวิตชาวไทยทรงซึ่งปัจจุบันชาวไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี
มีศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชาวไทยทรงดำทำหน้าที่ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงในบริเวณจังหวัด
เพชรบุรีและใกล้เคียงได้เรียนรู้และสืบทอดวิถีชีวิตชาวไทยทรงต่อไป

โดยการนี้นักวิชาการไทยก็เข้ามาศึกษาด้วยการทำวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือนักวิชาการอิสระ
ที่เข้ามาผลิตซ้ำผลงานทางวิชาการ ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลให้สังคมไทยมีมุมมองว่า
ถ้าหากจะศึกษาชาติพันธุ์ต้องไปศึกษาที่จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นการแข่งขันทางความคิด
ดังนั้นชาวไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีจึงถูกค่านิยม ประวัติศาสตร์ เข้ามาครอบงำทางความคิดด้วย
แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์ดังกล่าวนี้มีความแตกต่างกันไปกับชาวไทยทรงดำชาวไทยทรงดำชายขอบจังหวัด
สุราษฎร์ธานีในสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๘)
ชาวไทยทรงดำจากจังหวัดเพชรบุรีได้เคลื่อนย้ายไป
ซึ่งการเคลื่อนย้ายนี้ปรากฏถิ่นฐานใหม่ของชาวไทยทรงดำตามจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร
และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นของชาวไทยทรงดำในสามอำเภอ คือ อำเภอพุนพิน
อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอเคียนซา เพราะในสมัยนั้นจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีพื้นที่ว่างเปล่ามาก
แต่ประชากรมีน้อย

ประกอบกับชาวไทยทรงดำแสวงหาพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อการค้าขายซึ่งตอบรับกับตลาดโลก
ดังนั้นส่งผลให้ชาวไทยทรงดำได้ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรใน สุราษฎร์ธานี

นอกจากชาวไทยทรงดำแล้วชาวมอญก็ได้เคลื่อนย้ายไปในจังหวัดสุราษฎร์ธานีด้วยเช่น อาทิ
บางหมู่บ้านของตำบลมะลวน อำเภอพุนพิน นั้นมีเฉพาะชาวไทยทรงดำและชาวมอญเท่านั้น

ปัจจุบันวิถีชีวิตชาวไทยทรงดำสุราษฎร์ธานียังคงปรากฏพิธีกรรมที่เกี่ยวพันกับความเชื่อ
วัฒนธรรม ภาษา และประเพณี ชาวไทยทรงดำจะมีเทศกาลประจำปี
และชาวไทยทรงดำในจังหวัดสุราษฎร์ธานีก็มีการติดต่อกับชาวไทยทรงดำในพื้นที่ต่างอย่างสม่ำเสมอ
ต่อมุมมองของข้าพเจ้านั้นมองว่า การที่ชาวไทยทรงดำ สุราษฎร์ธานี อยู่ภายนอกเหนือ
“โครงสร้างทางสังคม” หรืออาณานิคมของชุดวาทกรรม ที่สังคมไทยสร้างขึ้น
มันกลับเป็นผลที่ดีในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามปรากฏการณ์จริงของชาวไทยทรงดำในสังคมไทยเพราะ
ข้าพเจ้าเชื่อว่าเมื่อชาวไทยทรงดำหลุดพ้นจากกรอบทางวัฒนธรรม พื้นที่เชิงชาติพันธุ์
กรอบของวาทกรรมชาติพันธุ์ไทยทรงดำนั้น ผู้ไทในฐานะผู้กระทำการ (Agency)
ได้สร้างกระบวนการคิดใหม่ ทำใหม่ วัฒนธรรมใหม่จนกลายเป็นโครงสร้างใหม่ (Structure)
ภายใต้ระบบสังคมบักซ์ใต้ (System Inner Cultural South Thailand)
ซึ่งวิธีการมองแบบนี้สามารถนำไปใช้กับชาวไทยทรงดำได้ทั่วประเทศ
ท้ายที่สุดแล้วข้าพเจ้าเชื่อว่าชาวไทยทรงดำที่อยู่ภายนอกเหนือพื้นที่การรับรู้ของสังคมไทย
ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ พื้นที่ทางวัฒนธรรม และวาทกรรมนั้น

จะมีปฏิบัติการทางสังคมเพื่อสร้างกฎเกณฑ์ชุดใหม่ขึ้นมาเป็นโครงสร้างทางสังคมเพื่อครอบงำชาวไทย
ทรงดำอีกระดับหนึ่งเช่นกันครับ⁵⁹

๒.๔.๒ การอพยพของชาวไททรงดำ

บรรพบุรุษของชาวไทดำในประเทศไทย

ส่วนใหญ่เข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี สมัยรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่
๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ โดยเข้ามาด้วยอำนาจบังคับของกองทัพสยาม

ที่กวาดต้อนชาวไทดำมาไว้ที่เพชรบุรี ๓ ครั้งในช่วง พ.ศ.๒๓๕๐-๒๔๐๐

ชาวไทดำได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในจังหวัดเพชรบุรีก่อน หลังจากนั้นจึงเริ่มการอพยพไปอยู่ในพื้นที่อื่น
กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๐๐ มีการอพยพไปอยู่ที่สุพรรณบุรี ในปี พ.ศ.๒๔๒๐

มีการอพยพไปทางนครปฐม ต่อมาในราว พ.ศ.๒๔๔๐ มีการอพยพครั้งใหญ่จากเพชรบุรีไปอยู่ที่ชุมพร
ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี นครสวรรค์ และในช่วง พ.ศ.๒๔๖๐

มีการอพยพใหญ่อีกครั้งจากนครปฐม สุพรรณบุรี และเพชรบุรี ไปยังนครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลก
ส่วนในช่วง พ.ศ.๒๔๖๙-๒๔๗๕ มีการอพยพเป็นครั้งคราว ไปสุโขทัย ประจวบคีรีขันธ์ พิษณุโลก
กาญจนบุรี นครปฐม นครสวรรค์

นอกจากนี้ยังมีการอพยพข้ามมาจากประเทศลาวเข้ามาทางจังหวัดเลยด้วย

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวไทดำอพยพ คือ ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและภัยแล้ง

ชาวไทดำจำนวนมากอพยพจากภูมิลำเนาเดิมเพื่อไปหาที่ดินทำกินใหม่ที่อุดม สมบูรณ์กว่าเดิม

โดยไม่คำนึงถึงปัญหาความห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมหรือภูมิลำเนาเดิม ข้อสังเกตว่า

ไม่มีหลักฐานหรือบันทึกของรัฐที่แสดงถึงการรับรู้เรื่องราวการอพยพเนื่องจาก

ความทุกข์ยากของชาวไทดำเลย ทั้งที่เป็นกระบวนการที่กินเวลายาวนานนับร้อยปี

แสดงให้เห็นว่ารัฐขาดการเอาใจใส่ต่อคนกลุ่มนี้⁶⁰

๒.๔.๓ เศรษฐกิจของชุมชนไทดำ

เดิมชุมชนไทดำเป็นชุมชนพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ

ทำนาเป็นอาชีพหลักแม้จะอพยพไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ชาวไทดำก็ยังคงทำนาอยู่

แต่อาจเปลี่ยนไปเพาะปลูกพืชอย่างอื่นนอกเหนือจากข้าว

ที่ผ่านมามีแนวโน้มว่าชาวไทดำจะอพยพไปอยู่ในที่ดินที่ห่างไกลความเจริญออกไปเรื่อยๆ

ทำให้ได้รับความยากลำบากเนื่องจากอยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมและตลาด

วิธีการได้มาซึ่งที่ดินใหม่ของผู้อพยพชาวไทดำมีตั้งแต่การซื้อด้วยทุนเดิม

ซื้อด้วยทุนที่สะสมอดออมขึ้นใหม่แลกด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ

ไปจนถึงการหักล้างทางพงจับจองที่ดินที่ยังไม่มีเจ้าของชาวไทดำนิยมผลิตเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ

ด้วยตนเอง งานหัตถกรรมที่โดดเด่นคือ การผลิตเสื้อผ้า

ซึ่งเริ่มตั้งแต่การปลูกพืชเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นใยและทอผ้าเองกล่าวได้ว่างานผลิตเสื้อผ้านั้นเกี่ยวพันกับ

⁵⁹ กฤษณะ ทองแก้ว, ไทยทรงดำ : ต้นทางจากเมืองแก่งถึงแผ่นดินแห่งเมืองคนดี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา
: <http://www.thaisongdum.com.>, [๒๔ มีนาคม ๒๕๕๕].

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ของชาวไทดำ อย่างไรก็ตาม
 ในปัจจุบันกิจกรรมการผลิตเสื้อผ้าของชาวไทดำเริ่มจางหายไป
 เนื่องจากมีเสื้อผ้าราคาถูกจากโรงงานเข้ามาจำหน่ายมากขึ้น
 นอกจากนี้ชาวไทดำยังสนใจประกอบอาชีพอื่นๆ
 นอกภาคเกษตรมากขึ้นเป็นลำดับทั้งนี้น่าจะเป็นอิทธิพลของการศึกษาและการสื่อสารที่พัฒนาขึ้น⁶¹

๒.๔.๔ ปัจจัยพื้นฐานของชีวิตไทดำ

ชาวไทดำโดยทั่วไป มีความผูกพันกับเครือญาติและชาวไทดำด้วยกันเองค่อนข้างสูง
 วิถีชีวิตของชาวไทดำในรอบปีมีระบบที่แน่นอน เช่น เดือนอ้ายเป็นฤดูเก็บเกี่ยว เดือน ๔-๕ วาง เดือน
 ๖ เตรียมการเพาะปลูก เดือน ๗-๑๒ ทำนาชาวไทดำมีภาษาของตนเอง
 ซึ่งมีศัพท์แสงแตกต่างจากภาษาไทยภาคกลางมาก ทั้งยังมีตัวอักษรของตนเอง
 อันเป็นสมบัติเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้กันแถบลุ่มน้ำแดง-ลุ่มน้ำดำใน เวียดนาม อย่างไรก็ตาม

ในปัจจุบันภาษาเฉพาะของไทดำกำลังถดถอย โดยเฉพาะการอ่าน-
 เขียนที่เริ่มไม่ค่อยมีผู้รู้แล้ว เป็นเรือนเครื่องผูก มีชดกุดบนหลังคาเหนือจั่ว มุงแฝกหรือหญ้าคา
 ใต้ถุนสูง ส่วนเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ในชีวิตประจำวันก็ผลิตเอง โดยใช้ไม้ไผ่รวกเป็นหลักอาหารการกิน
 ชาวไทดำนิยมรับประทานข้าวเหนียวกับปลา ซึ่งมีการนำมาแปรรูปแบบต่างๆ เช่น ปลาร้า ปลาสาม
 นอกจากนี้ยังนิยมดื่มเหล้ากันมาเครื่องนุ่งห่ม เดิมชาวไทดำจะผลิตเสื้อผ้าเอง มีการปลูกหม่อน
 เลี้ยงไหม และทอผ้าใช้เอง การแต่งกายในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันบ้าง เครื่องแต่งกายหลักคือ “เสื้อฮี”
 ซึ่งเป็นเสื้อแขนสั้น และโพกผ้าเปียว นอกจากนี้ผู้หญิงไทดำในอดีตยังแต่งผมด้วยการ “ปั้นเกล้า”
 ตั้งแต่ยังเป็นวัยรุ่น แต่ปัจจุบันมีแต่ผู้สูงอายุ ๘๐ ปีขึ้นไปเท่านั้นที่ยังปั้นเกล้าอยู่
 (มีการสาธิตวิธีการปั้นเกล้าโดยผู้หญิงไทดำให้ชมด้วย) ส่วนการทอผ้า ชาวไทดำก็เลิกทอมาตั้งแต่
 พ.ศ.๒๔๙๑-๒๕๐๐ เป็นต้นมา

ปัจจัยระดับสูงที่แสดงถึงความเป็นชนเผ่าที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชาวไทดำ
 ได้แก่การศึกษาและอักษร สมัยก่อนชาวไทดำได้รับการศึกษาน้อยมาก เพราะยากจน
 และโรงเรียนตั้งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ชาวไทดำมีอักษรบันทึกวัฒนธรรม เช่นที่ปรากฏใน
 “คำขับเขยบอกทาง” (เพื่อบอกทางไปเมืองแถงแก้วัญญาณ) ขับขึ้นบ้านใหม่ ความรู้ต่างๆ
 มีการถ่ายทอดกันในครอบครัว แต่ปัจจุบันผู้ที่อ่านอักษรไทดำได้กำลังหมดไปดนตรี การขับร้อง
 และการละเล่น ใช้แคนและการปรบมือเป็นพื้นฐาน มีเพลงสุดแสน เวียง พู่จำดอก และเกริงสร้อย
 ลีลาแคนมีทั้งแคนเล่น และแคนเดิน การ “ขับ” ใช้ในโอกาสรื่นเริง “ว่า” เป็นการร่ายกึ่งมีทำนอง
 ใช้ในพิธีกรรม ในวัฒนธรรมของชาวไทดำนั้น ดนตรี การขับร้อง
 และการละเล่นจะปะปนผสมผสานกันอยู่มากใน “อันกอน” ช่วงเดือน ๕ การหาคู่ครอง
 ตามแบบแผนเดิม ชาวไทดำมักหาคู่ครองด้วยการไป “อันกอน” ในเดือน ๕
 ซึ่งเป็นกระบวนการที่ฝ่ายชายจะไปเล่นลูกช่วงตามหมู่บ้านต่างๆ ที่มีหญิงสาวคอยเล่นด้วย
 โดยฝ่ายชายมักจะไปค้างแรมคืนต่างหมู่บ้านไปเรื่อยๆ ตลอดทั้งเดือน ๕ นอกจากนี้

⁶¹วนิดา พิเศษพงษา, วัฒนธรรมไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน
 จังหวัดนครปฐม, (นครปฐม : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓.

ชายและหญิงไทดำยังมีโอกาสพบปะกันใน “ช่วง” (ลานบ้าน) อันเป็นที่ดำข้าว บันท้าย ฯลฯ ของบ้านที่มีลูกสาว ซึ่งเปิดโอกาสให้ฝ่ายชายไปคุยได้

หากรักชอบกันก็จะนำไปสู่การแต่งงานในที่สุดศาสนา การนับถือผีเป็นเรื่องสำคัญตาม ประเพณีไทดำ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษนั้นเป็นสาระสำคัญที่นำไปสู่ประเพณีและ พิธีกรรมอื่นๆ ในวัฒนธรรมชาวไทดำ เช่น ประเพณี “ปาดตง” และพิธี “เสนเอือน” (เช่นเรือน) ซึ่งกระทำทุก ๓ ปี หรือ ๕ ปี นอกจากนี้ ทุกบ้านยังมี “กะล่อห้อง” และมีการ “หน้องก่อ” ทุกครั้งที่ดื่มเหล้า คือให้ผีบรรพบุรุษดื่มก่อน อาจกล่าวได้ว่า

ความผูกพันกับบรรพบุรุษนั้นเป็นแก่นของวัฒนธรรมไทดำเลยก็ได้นอกจากนี้ชาวไทดำยังมีความเชื่อเรื่องขวัญ เมื่อเกิดความเจ็บป่วย จะมีการทำพิธีเรียกขวัญ หรือเสนขวัญ โดยมี “แม่มด”

เป็นผู้ทำพิธีทำหน้าที่ต่ออายุและแก้ไขการกระทำต่างๆ ที่ผิดผี

อันเป็นสาเหตุให้เกิดความเจ็บป่วยความเปลี่ยนแปลง

ชาวไทดำประกอบอาชีพทำนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความถนัดในการทำเกษตร

และได้รักษาอาชีพในแนวทางนี้มาตลอดแม้ว่าพื้นที่บางแห่งที่ไม่สะดวกแก่การทำนา

จะมีการเปลี่ยนไปทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงไก่บ้างก็ตามทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่า

คุณสมบัติเด่นของชาวไทดำคือความสามารถในการเรียนรู้

และความทรหดอดทนต่อความยากลำบากปัจจัยพื้นฐานของชีวิตในชุมชนไทดำ

ส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมสมัยใหม่ เช่น เครื่องใช้ไม่สอยต่างๆ

ปัจจุบันชาวไทดำก็ซื้อหาจากท้องตลาด เนื่องจากราคาถูกและหาซื้อได้ง่าย

ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาและแรงงานมากมายไปในการจัดหาวัสดุจากธรรมชาติมาจัดทำขึ้นเอง

ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนนี้ของชาวไทดำกำลังสูญหายไปอย่างน่าเสียดายส่วนปัจจัยระดับสูงของ วิถีชีวิตไทดำ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ คือ ความผูกพันที่มีต่อบรรพบุรุษนั้น

ยังคงดำรงอยู่ในฐานะแก่นของวัฒนธรรมไทดำ

กระนั้นก็ตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนไปก็ทำให้วัฒนธรรมบางอย่าง เช่น กระบวนการหาคู่ครอง

การเดินทางเพื่อ “อันกอน” ค่อยๆ จางหายไปในช่วงท้ายของการบรรยาย

ผู้วิจัยเสนอว่ายังมีอีกหลายเรื่องที่น่าจะมีการศึกษาอย่างละเอียดต่อไป เช่น

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทดำในประเทศไทยกับชาวไทดำลุ่มแม่น้ำแคว หรือแม่น้ำดำ

ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านของไทดำ

ภาษาและอักษรของไทดำคติความเชื่อและสัมพันธภาพในชุมชนไทดำ

มีกลุ่มชนไทยทรงดำอยู่อย่างหนาแน่น โดยจากรายงานด้านประชากรของอำเภอเขาย้อยมี

- ไทยทรงดำ ๗๐% - ไทย ๑๔%

- ลาวเวียง ๓% - จีน ๑๐%

- ลาวพวน ๓%

ไทยทรงดำหรือลาวโซ่งซึ่งจะอาศัยอยู่ในตำบลห้วยท่าช้าง หนองปรัง พับคาง เขาย้อย

บางเค็ม หนองชุมพล และหนองชุมพลเหนือ ซึ่งยังมีการอนุรักษ์ประเพณีเก่าแก่ของไทยทรงดำไว้มาก อาทิ เช่น

๑) เล่นลูกช่วง (เล่นคอน) หรือรำแคน นิยมเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

๒) การเสวนาเรือน คือ การทำบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

๓) การแต่งงาน เป็นประเพณีของไทยทรงดำ มีการแต่งกายชุดใหญ่ของไทยทรงดำ

๔) ประเพณีการทำงานศพ จะทำพิธีแบบไทยทรงดำทุกคน

เยี่ยมเรือนเยือนเหย้าชาวไทยทรงดำไทย มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น การแต่งกาย ทรงผม ภาษา บ้านเรือน อาหาร และการประกอบ อาชีพ รวมไปถึงความเชื่อที่สืบทอดกันมานาน

ก่อให้เกิดพิธีกรรมและประเพณีที่น่าสนใจมากมายแม้ในกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่ล้นหลามเข้าทดแทนวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง

แต่สำหรับชาวไทยทรงดำวัฒนธรรมหลายอย่างหาได้สูญสลายไปตามกระแสไม่แต่ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างน่าประทับใจ เช่น ภาษา การแต่งกาย

งานประเพณีและการดำรงชีวิตที่สมถะเรียบง่ายแบบดั้งเดิมล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ชาวไทยทรงดำพึงพอใจและดำรง รักษา ไว้อย่างภาคภูมิ คำว่า โง่งมีหลักฐานปรากฏในหนังสือ ประวัติผู้ไทย หรือ ชาวผู้ไทย ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองแกนหรือเมืองแกลง ให้ไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี รวม ๓ ครั้งด้วยกัน คือ ครั้งที่ ๑ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒ (บางหลักฐานอ้าง พ.ศ. ๒๓๒๑)

ดังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๑ ความว่า “ในจุลศักราช ๑๑๔๑ ปีกุน เอกศก

(พ.ศ. ๒๓๒๒) พระยาเดโช (แทน) พระยาแสนทองฟ้า ผู้นองอพยพครอบครัวหนีไปอยู่เมืองญวน กองทัพสมเด็จพระมหาจักรีศรีและเจ้าพระยาสุรสีห์พิชิตนาคราช

ตีเมืองล้านช้างได้แล้วให้เก็บสิ่งของปืนใหญ่น้อย ครอบครัวเข้ามา ณ เมืองพันพร้าว

และให้กองทัพหลวงพระบางไปตีเมืองทันต์ ญวนเรียกว่าเมืองซือหัง เมืองม่วย

สองเมืองนี้เป็นลาวทรงดำ (ผู้ไทยดำ) อยู่ริมเขตแดนเมืองญวน

ได้ครอบครัวลาวทรงดำลงมาเป็นอันมาก พาครอบครัวลาวเวียง ลาวทรงดำลงมาถึงกรุงในเดือนยี่

ปีกุน เอกศก (พ.ศ. ๒๓๒๒) นั้น ลาวทรงดำนั้นโปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่เพชรบุรี ลาวเวียง

ลาวหัวเมืองปากโขงตะวันออกก็โปรดให้ไปตั้งบ้านเมืองอยู่สระบุรี เมืองราชบุรีบาง

ตามหัวเมืองตะวันตกบ้าง อยู่เมืองจันทบุรีบ้าง ก็มีเชื้อสายมาจนทุกวันนี้ ครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓

ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพ.ศ. ๒๓๗๙ และพ.ศ. ๒๓๘๑

ทั้งสองคราวนี้มีหลักฐานปรากฏในพงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ความว่า “ครั้งศักราช ๑๑๙๗

ปีมะแม สัปตศก (พ.ศ. ๒๓๗๘) เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์(สมบุญ)

เป็นแม่ทัพคุมพลทหารยกขึ้นไปตั้งอยู่เมืองหลวง พระบางแล้วแต่งตั้งให้เจ้าราชไทยอุปราชท้าวพระยา

คุมกองทัพขึ้นไปตีเมืองพวน แต่งให้เจ้าอุ่นแก้วน้องเจ้าอุปราช เจ้าสัณไชยบุตรเจ้าอุปราชนาครที่ ๗

เจ้าแก่นคำบุตรเจ้าหอหน้า อภัยที่ ๒ เจ้าคำปานบุตรเจ้ามั่งที่ ๑ ท้าวพระยา ยกกองทัพขึ้นตีเมืองแกน

จับได้ลาวพวน ลาวทรงดำ (ผู้ไทยดำ) ส่งลงมากรุงเทพฯ เจ้าเมืองธาตุ

เจ้าเมืองหลวงพระบางครองเมืองได้ ๒๐ ปี รวมอายุ ๖๔ ปี ก็ถึงแก่กรรม ศักราช ๑๑๙๘ ปีวอก อัฐศก

(พ.ศ. ๒๓๗๙) เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ มีศุภอักษรแต่งตั้งให้เจ้าอุ่นแก้วคุมดอกไม้เงินดอกไม้ทองลงมา ณ

กรุงเทพฯ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า เจ้าอุปราชหรือเจ้าราชวงศ์ คงจะตั้งเป็นเจ้าเมืองหลวงพระบางคนหนึ่ง จึงโปรดตั้งเจ้าอุ่นแก้ว บุตรเจ้านครหลวงพระบางอนุรุทธิ์

๕ เป็นเจ้าน้องอุปราชราชไทย เป็นที่ราชวงศ์ ขึ้นไปรักษาบ้านเมือง ครั้นเจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์
ปลงศพเจ้าเมืองหลวงพระบางเสร็จแล้ว พวกเมืองหิมา เมืองคอย เมืองควร
ตั้งขัดแย้งต่อเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์
แต่งให้ท้าวพระยาคุมกองทัพขึ้นไปตีจับได้ลาวทรงดำ (ผู้ไทยดำ) แต่งให้พระยาศรีมหานาม คุมลงมา
ณ กรุงเทพฯ ครึ่งหนึ่งศักราช ๑๒๐๐ ปีจอ สัมฤทธิศก (พ.ศ.๒๓๘๑)
เจ้าอุปราชเจ้าราชวงศ์มีความวิวาทกันลงมากกรุงเทพฯ อีกครึ่งหนึ่ง ลาว ทรงดำ (ผู้ไทยดำ)
ที่ถูกกวาดต้อนอพยพลงมากกรุงเทพฯ ทั้งสามคราวดังกล่าวนี้
ได้พบหลักฐานว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ ณ
เมืองเพชรบุรี ซึ่งเดิมได้มีการอพยพผู้ไทยดำไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ก่อนแล้ว ผู้ไทยดำที่เมืองเพชรบุรี
เรียกว่า ลาวซ่งถามว่า เพราะเหตุใดไทยจึงต้องอพยพชาวไทยดำ ตอบว่าในแคว้นสิบสองจุไทย
เป็นดินแดนปลายสุดของพระราชอาณาเขตสยาม เคยถูกพวกจีนฮ่อยกรี้พลเข้ามาปล้นฆ่า
เผาบ้านเมืองราษฎรราบเรียบ อนึ่งแคว้นสิบสองจุไทยเป็นดินแดนผ่าน เวลาจีนยกพลโยธา
มาปราบญวนก็ต้องผ่านดินแดนสิบสองจุไทยญวนไปรบจีนบางครั้งก็ต้องผ่านปะทะกันในดินแดนนี้
ผู้ไทยดำผู้เป็นเจ้าของถิ่น
ก็ต้องพลอยเดือดร้อนไปกับเขาด้วยในพื้นที่บางแห่งราษฎรเข้าไปทำมาหากินในเขตแดนจีนก็มี
ในดินแดนของญวนก็มีในดินแดนลาวก็มี
ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งสามฝ่ายและต้องส่งส่วยให้ทั้งสามฝ่ายด้วยจนได้ชื่อว่า
เมืองสามฝ่ายฟ้า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยทรงห่วงใยเล็งเห็นความทุกข์ยากของชาวไทยดำเป็นอย่างมาก
ฉะนั้นเมื่อทรงแต่งกองทัพขึ้นไปปราบยุคเข็ญครั้งใดก็โปรดให้กวาดต้อนครอบครัวราษฎรไทยทรงดำลง
มาด้วยทุกครั้ง ชาวไทยดำให้เข้ามาอยู่ในเมืองไทยอย่างสงบสุข
ปลอดภัยจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากศัตรูตนเอง เมืองวัง เมืองพิน เมืองนอน เมืองเชียงรม
และเมืองผาบ้ง เหล่านี้อยู่ใกล้ชายแดนญวน
ญวนจึงพยายามแผ่อิทธิพลเข้าหวังยึดเอาเมืองเหล่านั้นเป็นคลังเสบียง
เพราะฉะนั้นไทยอพยพราษฎรเสียแล้วจึงจุดไฟเผาบ้านเรือนเสียสิ้น มิให้ตั้งเป็นบ้านเมืองได้อีกต่อไป
ถามว่าในดินแดนแคว้นสิบสองจุไทย นอกจากพี่น้องเผ่าไทยแล้ว ยังมีชนเผ่าเชื้อชาติอื่นๆ
อีกหลายเผ่า เช่น แม้ว เย้า ยาง โลโล และช่าอีกมากมายหลายเผ่า
เหตุใดไทยจึงไม่กวาดต้อนชนเผ่าต่างๆ เหล่านั้นบ้างตอบว่าเพราะคนเหล่านั้นไม่ใช่คนไทย
เราต้องการอพยพพวกพี่น้องชาวไทยดำที่นำส่งสารเหล่านั้นให้มาอยู่ในแผ่นดิน ที่มีอธิปไตย
เป็นการรวมที่รวมน้องให้มาอยู่ในพื้นที่ปฐพีอันเดียวกันให้ได้รับการคุ้มครอง
ป้องกันอันตรายจากศัตรูภายนอกอย่างทั่วถึงกัน สังคมของไทยก็ต้อนรับด้วยความยินดี
มีสิทธิเหมือนกับคนไทยทุกประการ
นับว่าเป็นโชคดีของพี่น้องชาวไทยดำรุ่นก่อนอย่างประเสริฐสุดเหลือหลายที่ไม่
ต้องอพยพหลบหนีภัยอีกต่อไปเมืองแถน หรือ เมืองเดียนเบียนฟู เมืองแถน หรือ เมืองแถน
ในสมัยนั้นเป็นเมืองใหญ่ของแคว้นสิบสองจุไทย ปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟู
ในประเทศเวียดนามภาคเหนือ

อนึ่ง แคว้นสิบสองจุไทยนี้อยู่ในราชอาณาจักรไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ.๑๘๐๐) เพิ่งจะมาเสียให้แก่ฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

ดังข้อความที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทยว่า “ในปี พ.ศ.๒๔๓๑ พวกฮ่อซึ่งแตกมาจากประเทศจีน เกิดจลาจลขึ้น ไทยและฝรั่งเศสต่างยกทัพไปปราบฮ่อ เมื่อปราบจลาจลราบคาบแล้ว ฝรั่งเศสไม่ยอมถอนทหารออกจากแคว้นสิบสองจุไทย ไทยเจรจาแล้วฝรั่งเศสไม่ยอมถอนทหารออก ไทยจึงเสียแคว้นสิบสองจุไทยให้แก่ฝรั่งเศส พึงทราบว่าเมืองสิบสองจุไทยหรือเมืองสิบสองผู้ไทยนั้น คือ เมืองผู้ไทยขาว ๑ เมืองผู้ไทยดำ ๑ เมืองผู้ไทยขาวอยู่นั้น คือ เมืองไล ๑ เมืองเจียน ๑ เมืองมุน ๑ เมืองบาง ๑ ส่วนเมืองผู้ไทยดำอยู่นั้น คือ เมืองแฉง ๑ เมืองควาย ๑ เมืองดุง ๑ เมืองม่วย ๑ เมืองลา ๑ เมืองโมะ ๑ เมืองหวัด ๑ เมืองซาง ๑ รวมเมืองของผู้ไทยขาวและผู้ไทยดำ มี ๑๒ เมือง จึงเรียกว่า เมืองสิบสองผู้ไทยแต่บัดนี้เรียกว่า สิบสองจุไทย เมืองแฉง ซึ่งเป็นเมือง ๑ ในสิบสองจุไทยปัจจุบันนี้มีชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศส ว่า เดียนเบียนฟู อยู่ในเขตไลเจา คำว่า ไลเจา เป็นภาษาไทยแกว ไทยลานนา เรียกว่า เมืองไหล หรือ หลายจ้าว แต่เดิมประมุขของเขาเรียกชื่อว่า จ้าวแผ่นคำ

ทำนองเจ้าฟ้าในแคว้นไทยภาคเหนือประเทศพม่า เช่น เจ้าฟ้าเชียงตุง เจ้าฟ้าเชียงฮุ้ง เป็นต้น คำว่า เจ้าแผ่นคำ หรือ จ้าวแผ่นคำ หรือ จ้าวฟ้า เป็นภาษาไทยเดิม ซึ่งเดิมพุทธศาสนาไปไม่ถึง ฝ่ายได้มีศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ไทยฝ่ายใต้นิยมยกย่องบาลีสันสกฤตว่าเป็นคำชั้นสูง จึงตั้งคำว่า “จ้าวแผ่นคำ เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน” เปลี่ยนมาใช้ “กษัตริย์” แทนเมืองไหล หรือ ไลเจา

นี้บางท่านสันนิษฐานว่ามาจากคำ “หลายเจ้า” คือ เมืองไลอยู่ติดกับเขตจีน เขตญวนและเขตลาว สมัยก่อนต้องส่งส่วยแก่ทั้งสามประเทศ คือ เวลาจีนเข้ามาก็ยอมเป็นข้าจีน

เมื่อญวนขึ้นมาก็ยอมขึ้นแก่ญวน เมื่อลาวยกไปก็อ่อนน้อมต่อลาว เป็นเช่นนี้เรื่อยมา จึงเรียกว่า เมืองหลายเจ้า ต่อมาก็เรียกเป็นเมืองไลบ้าง เมืองไลเจา หรือเมืองไล บางท่านว่า เมืองไรจ้าว กลายมาเป็นเมืองไลเลตามภาษาญวน เมืองไลเจาในปัจจุบันนี้มีพื้นที่ใหญ่กว่าจังหวัดนครปฐมเสียอีก ถ้าจะเปรียบ่างๆ เมืองแฉงมีชาวโซงอาศัยอยู่ ๓ หมู่บ้าน จำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ คน

เหมือนหมู่บ้านเกาะแรต อยู่เขตจังหวัดนครปฐมมีจำนวนคนเท่าใด ก็เทียบเอาเองก็แล้วกัน

เมืองแฉงหรือเมืองเดียนเบียนฟูนั้นอยู่ในพื้นที่เป็นหุบเขาสูงเคยเป็นสนามรบ เมื่อครั้งท่านโฮจิมินห์ นำทหารเวียดนามเข้าไปทำลายค่ายของฝรั่งเศสและได้รับชัยชนะในที่สุด ถ้าจะว่าไปแล้วเมืองแฉง หรือเมืองเดียนเบียนฟูนี้ ทางทิศตะวันตกอยู่ไม่ห่างจากเมืองพงสาลีของประเทศลาวเท่าใดนัก

ระยะทางไม่เกิน ๑๐๐ กิโลเมตร

ส่วนทางทิศใต้อยู่ห่างจากเมืองหลวงพระบางของประเทศลาวระยะทางประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตรส่วนดินแดนเวียดนามซึ่งมีอาณาเขตติดต่อเมืองแฉง

ว่าตามแผนที่ทางทิศใต้จดตำบลบางเคียง

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดตำบลโกกูนี้ เป็นเค้าโครงอาณาบริเวณเมืองแฉงในประเทศเวียดนามในปัจจุบัน ท่านที่ประสงค์จะเดินทางจากประเทศไทยไปเมืองแฉงหรือเมืองเดียนเบียนฟูนั้น

เบื้องต้นจะต้องมีหนังสือเดินทาง มีเงินสักก้อนหนึ่งตีตั๋วเครื่องบิน กรุงเทพฯ-ฮานอย

ซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่าของเวียดนามเหนือ แต่เมืองหลวงในปัจจุบันคือ เมืองโฮจิมินห์ซิตี้

อยู่ทางใต้ของเวียดนาม ค่าตั๋วเดินทางไป-กลับ กรุงเทพฯ-ฮานอย ถ้าเป็นพระภิกษุ ไป-กลับ ราคา ๗,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๓๘) ใช้เวลาเดินทาง ๑ ชั่วโมงเศษ เมื่อไปถึงฮานอยแล้วพักที่โรงแรม

จากนั้นตอนเช้าจะเหมารถไปเมืองเดียนเบียนฟู โดยราคาค่าเช่ารถผู้ไม่แพงนัก จากฮานอย ผ่านเมืองฮาไต ผ่านเมืองวินฟู ผ่านเมืองโบ ผ่านเมืองเลาโก เข้าเขตโลเจา ถึงเมืองแกง หรือเมืองเดียนฟูใช้เวลาเดินทางกว่า ๖ ชั่วโมง หรือถ้าเดินทางไปโดยบริษัททัวร์เครื่องบินจะเสียค่าบริการ ๑๑,๕๐๐ บาท ระยะเดินทางจากกรุงเทพฯ-ฮานอย-เว้-ดานัง-โฮจิมินห์ซิตี้-กรุงเทพฯ ไปไม่ถึงเดียนเบียนฟู ข้อเสนอพื้นฐาน เกี่ยวกับ คำว่า “โซ่ง” ที่เรียกว่าโซ่ง สันนิษฐานว่า น่าจะเรียกตามเนื้อผ้าที่นุ่งห่ม เพราะชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คำว่า โซ่ง แผลงมาจากคำว่า ส้วง ซึ่งแปลว่ากางเกง ดังนั้น โซ่งดำ จึงหมายถึง ชาวผู้ไทยที่นุ่งกางเกงสีดำ ต่อมาคำว่า ดำ หายไป จึงเหลือแต่คำว่าโซ่ง⁶²

หลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตร วิจิตรวาทการ) ได้กล่าวถึง

ชนบทรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรมของตน เองไว้ได้มากที่สุด และอารยธรรมภายนอกแทรกซึมเข้าไปผสมได้ยาก เพราะคนไทยเหล่านี้ไม่ค่อยได้ติดต่อกับบุคคลภายนอกและได้แต่งงานกับวงศ์วาน ของพวกตนเป็นส่วนใหญ่ สิ่งของต่างๆ ที่จำเป็นต้องกินต้องใช้ก็ผลิตขึ้นเอง นับแต่การทำนา ทอผ้า สีขาว ทำเครื่องจักรสานใช้เอง เป็นต้น⁶³

พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงนิพนธ์ความว่า

เมื่อคราวที่เจ้าผู้ครองอาณาจักรเวียงจันทร์ทูลขอพลเมืองที่เป็นลูกหลานของ ไทยดำซึ่งถูกกวาดต้อนมาสู่ประเทศสยามในปี พ.ศ.๒๓๒๑ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช คืบไปเมืองลาว แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงยืนยันว่า พลเมืองเหล่านี้เป็นไทยมาแต่ดั้งเดิม เพิ่งจะถูกกวาดต้อนไปทางด้านลาวภายหลัง จึงไม่ทรงยอมคืนให้” อีกประการหนึ่ง มีหลักฐานปรากฏชัดในหนังสือพงศาวดารไทยว่า โซ่ง เป็นคนไทยแท้ เพราะมีแซ่ หรือนามสกุล ใช้นามดังเดิมตามแบบชาวจีน ที่พระเจ้าฟูฮี้ หรือ ฟูฮีสื่อองค์ ปฐมกษัตริย์ของจีนครองเมืองเซินสี ตอนเหนือของแม่น้ำฮวงโห และแม่น้ำแยงซีเกียง ได้จัดแบ่งชาวจีนให้มีแซ่เป็นครั้งแรกก่อนพุทธศักราช ๒๓๗๓ ปี หรือ ราว ๔,๘๐๐ ปีเศษมาแล้ว ส่วนชาวลาวแต่ดั้งเดิมไม่มีนามสกุลใช้กัน จึงเอาเชื้อชาติของลาวตั้งเป็นชื่อของประเทศตนว่าประเทศลาวจาวไตดำ หรือ จาวไตโซ่ง ในดินแดนสยาม จาวไตโซ่ง นับได้ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ที่เขาเรียกกันติดปากว่าคนลาว หรือผู้ลาว ในปัจจุบันนี้ได้กระจาย แยกย้ายกันไปทำมาหากินตามใจชอบ ในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศไทย ในจังหวัดเพชรบุรี ที่อำเภอเขาย้อย ตำบลเขาย้อย หนองปรัง ทับค้าง ห้วยท่าช้าง หนองชุมพล ที่อำเภอเมือง ตำบลวังตะโก เวียงคอย สะพานยี่หน ที่อำเภอชะอำ อำเภอบ้านแหลม ทุ่งเพ้อ บางครก อำเภอท่ายาง บ้านแม่ประจันต์ บ้านเขากระฉิว อำเภอบ้านลาด ห้วยช่อง บ้านกวย ในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่อำเภออู่ทอง ตำบลบ้านดอน สระยายโสม หนองโอง ดอนมะเกลือ ที่อำเภอสองพี่น้อง มีหมู่บ้านหนองงาน หมู่บ้านดอนมะนาว หมู่บ้านลาดมะขาม ตำบลบ้านโข้ง ที่อำเภอเมือง ตำบลบางกุ้ง หมู่บ้านบางหมื่น และที่อำเภอบางปلام้า ในจังหวัดราชบุรี

⁶² สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ, **ลาวโซ่ง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๔๒.

⁶³ หลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตร วิจิตรวาทการ), **หลักไท**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (ม.ป.ท. : ๒๕๑๘)

ที่อำเภอจอมบึง ตำบลจอมบึงหมู่บ้านตลาดควาย ที่อำเภอดำเนินสะดวก ตำบลดอนคลัง
หมู่บ้านบัวงาม ที่อำเภอบางแพ ตำบลดอนคา หมู่บ้านตากแดด และที่อำเภอปากท่อ
ในจังหวัดนครปฐม ที่อำเภอสามพราน ตำบลตลาดจินดา ที่อำเภอบางเลน หมู่บ้านเกาะแรด
บ้านดอนขมิ้น บ้านหัวทราย ไร่หู่ช้าง บ้านไผ่ คอกเนื้อ ที่อำเภอกำแพงแสน บ้านดอนเตาอิฐ บ้านสระ
บ้านยาง บ้านดอนทอง ไร่ค้อย ไร่โทน ไร่เกาะ ที่อำเภอดอนตูมบ้านแหลมกระเจา บ้านหัวถนน
และที่อำเภอเมือง บ้านดอนขนาท นอกจากนี้อยู่ในอีกหลายจังหวัด เช่น กาญจนบุรี สระบุรี ลพบุรี
นครสวรรค์พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย ชุมพร และสุราษฎร์ธานี ไม่ว่าชาวโง้งจะมาจากถิ่นใด
มีความเป็นมาอย่างไร จะเป็นคนลาวหรือคนไทยก็ตาม แต่ชาวโง้ง ก็ยังมีภาษาพูด อักษรหนังสือ
วัฒนธรรมประเพณี เครื่องแต่งกาย ซึ่งชาวโง้งยังคงรักษาไว้ให้อยู่คู่กับดินแดนสยาม
สืบสายภาพลักษณ์นับจากบรรพบุรุษมาจนถึงทุกวันนี้⁶⁴

๒.๔.๕ ความเชื่อของไททรงดำโง้ง

ส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องผี และขวัญอยู่มาก
เชื่อว่าผีนั้นเป็นเทพยดาที่ให้ความคุ้มครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งผีเรือน หากทำสิ่งไม่ดีจะเป็นการผิดผี
ซึ่งผีเรือนอาจจะลงโทษได้โง้งมีการนับถือผีการนับถือผีจะมีการบวงสรวงผีเป็นประจำ เช่น
ผีบรรพบุรุษที่มุมหนึ่งในบ้านจะใช้เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ เรียกว่า
“กะลอห้อง” นอกจากนี้ยังมีการนับถือ
“แถน” คือผู้ให้ฝนและโทษผีแถนหรือผีฟ้าเชื่อว่าเป็นเทวดาอยู่บนฟ้า
สามารถบันดาลความเป็นไปแก่มนุษย์ทั้งด้านดีและด้านร้าย
ต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความประสงค์ของแถนเพื่อจะได้รับความเมตตาได้รับความสุขผีบ้านผีเรือน
เป็นผีที่คุ้มครองป้องกันบ้านเรือนให้ร่มเย็นเป็นสุขและอุดมสมบูรณ์อาจสิ่งสถิตอยู่ตามป่า
ภูเขาหรือต้นไม้บางแห่ง ก็สร้างศาลให้อยู่บริเวณที่มีหลักเมือง
ถือว่าเป็นเขตหวงห้ามใช้เฉพาะการประกอบพิธีเช่นไหว้หรือที่เรียกว่า เสน
เท่านั้นส่วนผีประจำหมู่บ้านให้อยู่ต่างหากเรียกว่า ศาลเจ้าปู่
หรือศาลตาปู่และต้องทำพิธีเช่นไหว้ทุกปีผีบรรพบุรุษเป็นผีของปู่ย่า ตายาย
หรือพ่อแม่ที่ถึงแก่กรรมไปแล้วจะถูกเชิญขึ้นไว้บนเรือน ณ
ห้องผีเรือนหรือห้องของบรรพบุรุษที่เรียกว่ากะลอห้อง และต้องจัดพิธีเช่นไหว้ทุกปี เรียกว่า
พิธีเสนเรือน ผีป่าขวางและผีอื่น ๆ ที่สถิตอยู่ตามป่า ภูเขา แม่น้ำ หรือสถานที่ต่าง ๆ
ซึ่งหากคนทำให้ไม่พอใจก็อาจลงโทษให้เจ็บป่วยได้เช่นกันความเชื่อในเรื่องขวัญ
เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างให้มนุษย์มาเกิด และมีขวัญแต่ละคนติดตัวมาอยู่ในร่างกายรวม ๓๒ ขวัญ
ซึ่งมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวทำงานได้ ขวัญอาจตกหล่นหรือสูญหายได้ง่าย
ถ้าตกใจหรือเจ็บป่วยขวัญจะไม่อยู่กับตัว จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญ หรือสู่ขวัญ
เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ในร่างกายอย่างปกติสุขตามเดิมเป็นจารีตในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของไทดำกล
าวคือเมื่อมีคนเจ็บป่วยเรื้อรังในครอบครัว

⁶⁴ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๗),

รักษาด้วยหมอยาพื้นเมืองแล้วไม่หายสามี่ภรรยาหรือญาติของผู้ป่วยจะไปหา “หมอเหยา” มาเสกเป่าเยียวยาแก้ไขถ้ายังไม่หายก็จะไปเชิญหมอมดมาทำพิธีรักษาหมอมดจะรักษาด้วยการขบมดและเสี่ยงทาย เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย ถ้าหากถูกผีทำก็จะทำพิธีเลี้ยงผีแก้ไขอาการเจ็บป่วย

เดิมการรักษาของหมอมดมีค่าคาย (ขึ้นครู) ๒ ปีแต่ปัจจุบันใช้เงิน ๑,๐๐๐ กีบ เทียน ๘ คู่ ไข่ ๒ ฟอง กระเทียม ๒-๓ หัวฝ้าย ๑ มัด เกลือ ๑ ห่อ ขาวสารใส่กะละมัง หวี และปอยผม ๑

ปอยเพื่อถวายให้ผีมด การรักษาเริ่มด้วยการให้ผู้ช่วยหมอมด ๒ คนช่วยกันเป่าปีหมอมดจะทำการขบมดเพื่อเชิญผีมดให้มาช่วยในการวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยสุ่มถามผีมดว่าถูกผีอะไรทำ เช่น

ถามว่าถูกผีเรือนทำไหมแล้วเสี่ยงทายหาคำตอบด้วยการสาดข้าวสารลงบนพื้น ๓ ครั้งให้ได้จำนวนคู่-คี่สลับกัน กล่าวคือ ถ้าครั้งแรกได้จำนวนคู่ครั้งที่สองจะต้องได้จำนวนคี่ และครั้งที่สามได้จำนวนคู่ แสดงว่าผีเรือนถ้าเสี่ยงทายไม่ได้จำนวนดังกล่าวก็จะเป่าปีขบมดต่อไปอีกจนจบคำขบมดแล้วเสี่ยงทายอีกเช่นนี้จนกระทั่งได้จำนวนคู่สลับคี่ตามที่ต้องการ

ดังนั้นการขบมดจึงใช้เวลานานอาจใช้เวลาตั้งแต่ตอนบ่ายจนกระทั่งถึงกลางคืนเมื่อทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าถูกผีใดมาทำ หมอมดก็จะให้ญาติผู้ป่วยจัดเตรียมเหล้า อาหาร และสิ่งของสำหรับเซ่นเลี้ยง

เพื่อให้เลิกทำแกผู้เจ็บป่วยการรักษาของหมอมดไม่มีข้อห้ามในการรักษาร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบันแม้ว่าคนป่วยจะนอนอยู่โรงพยาบาล หมอมดทำพิธีรักษาที่บ้านไปด้วยก็ได้ผู้ร่วมพิธีขบมดได้แก่ญาติพี่น้องใกล้ชิด

เพื่อนบ้านใกล้เคียงรวมทั้งคนในหมู่บ้านจะมาร่วมโดยไม่ต้องบอกกล่าวขบมดเป็นการรักษาทางด้านจิตใจ

การเชิญหมอมดมารักษาแสดงว่าลูกผีรักกรรมทั้งมีญาติและเพื่อนบ้านมาเยี่ยมเยียนทำให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจดีขึ้นซึ่งอาจทำให้หายจากการเจ็บป่วย⁶⁵

๒.๔.๖ ประเพณีการเกิด

นับตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนถึงวันคลอด

ผู้เป็นแม่คงทำงานตามปกติไม่มีการพักผ่อนโดยเชื่อว่าการออกใช้แรงงานนั้นจะทำให้คลอดลูกง่าย เมื่อมีอาการเจ็บท้องก่อนคลอดจะทำพิธีเซ่นผีเรือนเรียกว่า

“วานขวัญผีเรือน” การประกอบพิธีกรรมให้หมอขวัญเป็นผู้ทำพิธีมาไก่ ๑

ตัวเซ่นให้ผีญาติพี่น้องที่ตายทั้งกลมหรือตายในขณะคลอดลูกกินก่อนเพื่อไม่ให้มารังควาญรบกวนในขณะคลอด เมื่อเด็กคลอดพ้นจากครรภ์มารดาแล้วจะตัดสายรกซึ่งเรียกว่าสายแห้วยาวประมาณ ๒ ข้อมือ อาบน้ำเด็กน้อยด้วยน้ำอุ่น แล้วนำไปวางไว้ในกระด้ง

รองจนกระทั่งสายรกลุดออกมาเมื่อสายรกลุดพ้นออกจากครรภ์แล้วนำไปล้างบรรจุใส่กระบอกไม้ไผ่ที่เตรียมไว้แล้วนำไปแขวนที่คบไม้ใหญ่ในป่าบั้งแหซึ่งเป็นป่าสำหรับทิ้งรกเด็กแรกเกิดโดยแขวนสูงจากพื้นดินระดับเสมอศีรษะคนเดินผ่าน

⁶⁵ชูชีพ อุดม และคณะ, “ลาวโซ่ง”, วารสารเมืองโบราณ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๑๘), หน้า ๒๘-๓๑.

ส่วนแม่ก็ให้ล้างชำระทำความสะอาดร่างกายเล็กน้อยแล้วนั่งอยู่ไฟเรียกว่า”อยู่กำเดียน”เมื่อถึงเตาไฟให้หันหน้าเข้าหาเตาไฟ

เอามือควักเขม่าควันไฟมากินหลังจากนั้นต้มน้ำร้อนอยู่ไฟและอาบน้ำร้อนที่ต้มผสมใบไม้ซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านจนครบเดือนการอยู่กำหรืออยู่ไฟภายหลังคลอดเริ่มอยู่ไฟตั้งแต่วันแรกเป็นเวลา ๓๐

วันในระยะแรก การอยู่ไฟจะนั่งอยู่ที่เตาไฟตลอดเวลา ๓ วัน เรียกว่า

“อยู่กำไฟ”แม่กำเดียนหรือหญิงที่อยู่ไฟจะต้องระมัดระวังเรื่องอาหารรับประทานได้แต่ข้าวเหนียวนึ่งกับบกลี้น้ำหรือเกลือเผาจนครบ ๓ วันจึงจะ”ออกกำไฟ”

ในระยะนี้จะมีญาติพี่น้องและผู้ใกล้ชิดมาเยี่ยมเยียนและอยู่เป็นเพื่อนตลอดเวลา เมื่อออกกำไฟแล้วให้ไปสระผมที่น้ำแต่จะไม่อาบน้ำใช้ผ้ารัดเอวไว้ผืนหนึ่งพร้อมกับคาด “ผ้าฮ้ายผืนใต้ไฟ” (ชุดติดไฟ) ทับไว้อยู่ข้างนอกเพื่อให้เกิดความอบอุ่นแก่ร่างกายเมื่อกลับมาถึงเรือนแล้วทำพิธีเช่นผีย่าไฟโดยใช้ไข่ไก่ ๑ ฟองไปวางไว้ตรงที่ทารกคลอด ทำพิธีสู่ขวัญให้แก่เด็กน้อย

สู่ขวัญนมและสู่ขวัญที่นอนเพื่อขอให้ช่วยดูแลรักษาและเลี้ยงดูเด็กน้อยที่เกิดใหม่ส่วนแม่ใช้ไก่ต้ม

ขาวต้ม ขนมน จัดใส่สำหรับทำพิธีสู่ขวัญ

หลังจากนั้นเมื่อถึงเวลากลางคืนก็ให้แม่และเด็กน้อยย้ายไปนอนบริเวณที่นอนตามปกติแต่ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟ ต่อไปจนกระทั่งครบ ๓๐ วัน

จึงออกจาก”อยู่กำเดียน”อาหารการกินในเวลาอยู่ไฟจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทั่วไป

มีแต่ผักและปลาบางชนิด เช่น ปลาคิง ปลาแก้ม โดยนำมาปิ้งเมื่อครบ ๒๐ วัน ซ้ำเปิด ๑

ตัวทำพิธีเช่นผีย่าทำ จากนั้นจึงเริ่มรับประทานเนื้อสัตว์ได้ โดยเริ่มจากเปิดก่อนต่อมาเป็นไก่ หมู

ปลาย่าง ปลาไหลย่าง ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย จนกว่าจะออกจากกำเดียน โดยเฉพาะเนื้อควายเผือกห้ามรับประทานเด็ดขาด เพราะจะทำให้มีอาการแสลงอาจถึงตายได้^{๖๖}

๒.๔.๗ ประเพณีการตาย

ประเพณีไทดำเมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะมีการยิงปืนขึ้นฟ้า ๓

นัดเพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่ชาวบ้าน ซึ่งทุกคนจะหยุดทำงานจนกว่าจะนำศพไปฝัง

ภายหลังตายบรรดาญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำศพจากนั้นก็แต่งตัวด้วยชุดเสื้อผ้าของเผ่าไทดำ

นำผ้าแพรสีขาวมาเย็บเป็นถุงบรรจุศพแล้วใช้ไหมเย็บติดให้เรียบร้อย

บรรจุลงในโลงศพโดยใช้ผ้าคลุมหน้าศพไว้ผืนหนึ่ง

กรณีเด็กน้อยตายจะไม่ประกอบพิธีกรรมตายวันไหนให้นำไปฝังในวันนั้น

ส่วนคนหนุ่มสาวถ้าตายตอนกลางคืนในเช้าวันรุ่งขึ้นให้ฆ่าหมูหรือวัว ควาย ๑

ตัวทำอาหารจัดสำหรับทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย กินเรียกว่า “เฮ็ดงาย” พอถึงตอนเย็นก็นำไปฝัง

ส่วนคนวัยกลางคนหรือผู้สูงอายุตายเก็บศพไว้ ๑-๒ คืน แล้วจึงนำไปฝัง และฆ่าหมูหรือวัวควาย ๑

ตัวเฮ็ดงายให้ผู้ตายในเช้าของวันที่จะนำไปฝัง การทำพิธีฝังฆ่าหมู ๑ ตัวอุทิศให้เรียกว่า หมูเข้าขุม

หลังจากนั้นอีก ๓ วัน จะทำพิธีเฮ็ดเฮียวทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้

โดยนำเครื่องเสียวไปส่งให้ที่ป่าช้าเมื่อเสร็จพิธีฝังศพ

^{๖๖}นิพนธ์ เสนาพิทักษ์, “ผู้ไทยโซ่ง”, สารานุกรมไทย, คณะกรรมการชมรมไทยโซ่ง, บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๒๓), หน้า ๖-๓๖.

ผู้ไปร่วมพิธีศพทุกคนจะลงไปอาบน้ำชำระร่างกายและสระผมในแม่น้ำ เพื่อชำระสิ่งอัปมงคลทั้งหลายออกจากร่างกายพอถึงตอนเย็นหมอขวัญจะทำพิธีสู่ขวัญให้แก่ครอบครัวของผู้ตายและผู้ที่เป็นสงฆ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ทุกคน

หลังจากนั้นครอบครัวของผู้ตายจะจัดสำหรับอาหารไปทานอุทิศให้ที่หลุมฝังศพผู้ตายเป็นเวลา ๗ วันพอครบวันที่เจ็ด เขยยก จะทำพิธีเชิญขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเป็นผีเรือน โดยนำไปไว้ด้านในสุดของเรือนเรียกว่า

“กะลอทอง” เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขตลอดไปหลังจากนั้นเมื่อครบรอบวันตายทุก ๆ ๑๐ วัน จะจัดพาข้าวเป็นสำหรับเล็ก ๆ ทำพิธีเช่นผีเรือนเรียกว่า

“เสนเทวดาปาดตง” หรือ “มือปาดตง” นำไปวางไว้ที่ห้องผีเรือน

โดยใช้อาหารจากที่สมาชิกในครอบครัวรับประทานในชีวิตประจำวันส่วนการ “เสนปาดตง”

พิเศษจะทำในช่วงเวลาที่ได้ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวข้าว

ทำพิธีเสนปาดตงเพื่อทานข้าวใหม่ให้ผีเรือนกินก่อนสมาชิกของครอบครัว

เป็นการแสดงความกตัญญูทวนเวียนต่อผู้มีพระคุณเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและลูกหลาน⁶⁷ จะเชิญหมอเสนมาประกอบพิธี เริ่มตั้งแต่การเอาผีลงเรือน

และการเอาผีขึ้นเรือนการเอาผีลงเรือนถ้าผู้ตายถึงแก่กรรมในบ้านเรือน

และตั้งศพไว้ในบ้านก่อนจะเคลื่อนย้ายไปประกอบพิธีต่อที่วัด

เจ้าภาพจะเชิญหมอเสนมาทำพิธีเรียกขวัญ (ซ่อนขวัญ)

คนในบ้านก่อนไม่ให้ติดตามผู้ตายไปอยู่ที่อื่นการซ่อนขวัญเริ่มด้วยหมอเสนถือสวิงเดินนำหน้าขบวนและ

ทำท่าซ่อนไปรอบ ๆ บริเวณที่ตั้งโครงศพของผู้ตาย ตามด้วยเจ้าภาพ ซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน

เดินถือเสื้อผ้าของคนในบ้านหนึ่งชุด บรรดาญาติพี่น้อง และบุตรหลานทั้งหมดเดินตามหลัง

เมื่อวนสามรอบแล้วต้องเข้าไปในห้องผีเรือน เพื่อไหว้ผีเรือนให้ช่วยคุ้มครองอันตราย

หรือเคราะห์ร้ายทั้งปวง

และให้ขวัญของแต่ละคนกลับมาอยู่กับตนเองหลังจากนั้นจึงทำพิธีเคลื่อนย้ายศพจากเรือนไปวัด

โดยจัดขบวนแห่ให้สวยงามเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตายมีการตกแต่งด้วยธงการเอาผีขึ้นเรือนจะทำเมื่อบิดา

มารดาหรือญาติผู้ใหญ่ในบ้านตายเท่านั้นเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตาย

มิให้วิญญาณของผู้ตายต้องเร่ร่อนเป็นการเชื่อเชิญวิญญาณของผู้ตายให้เข้าไปอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วเพื่อจะได้คุ้มครองบุตรหลานหมอเสน

จะเป็นผู้กำหนดวันเอาผีขึ้นเรือนและเตรียมพิธีหลังจากเผาศพผู้ตายเรียบร้อยแล้ว

วันรุ่งขึ้นหมอเสนจะเก็บอัฐิของผู้ตายบรรจุโกศส่วนหนึ่ง เพื่อให้บุตรหลานนำไปบูชา ณ ห้องผีเรือน

ส่วนอัฐิที่เหลือจะใส่ไหนำไปฝังยังสถานที่ที่เตรียมไว้ในป่าช้า และนำบ้านเล็กๆ

ทำด้วยตอกไม้ไผ่เรียกว่า หอแก้ว ปลุกคร่อมบนบริเวณที่ฝังไหอัฐิไว้หากผู้ตายเป็นชายเช่น บิดา ปู่ ตา

ฯลฯ จะตกแต่งหอแก้วให้สวยงามด้วยธงไม้ไผ่สูงประมาณ ห้าวา เรียกว่า ลำกาว

พร้อมทั้งนำผ้าดิบสีขาวขลิบรอบๆ ขอบผ้าด้วยผ้าสีต่าง ๆ สลับกันสามสีคือ แดง เหลือง ดำ

ผูกติดกับยอดไม้ไผ่ให้มีความยาวพอเหมาะกับลำกาว ปลายยอดลำกาวติดรูปหงส์ตัวเล็กๆ

⁶⁷ ราชพร เจริญสุข, “พิธีศพของลาวโซ่ง ที่อำเภอบ้านดอน อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”, *ปริญญาณานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต*, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓), หน้า ๗๗.

ทำด้วยไม้จันทน์แกะสลักงดงาม เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพาหนะพาผู้ตายกลับไปเมืองแถน หลังจากนั้นจะนำอาหารมาเซ่นไหว้ผู้ตาย ทุกเช้าจนครบสามวัน แล้วหมอเสนจะรื้อหอแก้วและลำกาว่าทิ้งหมดด้วยเชื่อว่าจะได้ไม่มีการตายเกิดขึ้นในครอบครัวนี้อีก และนัดกำหนดวันเอาผีขึ้นเรือนตามความพร้อมของเจ้าภาพ เมื่อถึงวันกำหนดเอาผีขึ้นเรือน หมอเสนจะเป็นผู้กล่าวเชิญวิญญาณของผู้ตายและทำพิธีเซ่นไหว้ในห้องผีเรือน โดยทำพิธีคล้ายการเสนผีเรือนเริ่มด้วยหมอเสนจะกล่าวเชิญวิญญาณของผู้ตายให้มารับอาหารที่เตรียมไว้ก่อน แล้วจึงเชิญบรรพบุรุษตามลำดับรายชื่อที่จดไว้ในสมุดผีเรือนให้มารับอาหารจนครบทุกชื่อเสร็จแล้วจึงทำพิธีกูผีเือนคือ การนำอาหารที่เหลือออกจากบ้านเพื่อนทิ้งหมดหลังจากเสร็จพิธีเอาผีเรือนขึ้นเรือนเรียบร้อยแล้ว หมอเสนต้องทำพิธีสู่ขวัญ หรือเรียกขวัญญาติพี่น้องบุตรหลานในครอบครัวผู้ตายชาวไทยทรงดำถือเป็นพิธีสำคัญอย่างหนึ่ง โดยเมื่อมีการตายขึ้นคนที้นับถือผีเดียวกันในหมู่บ้านจะหยุดทำงานทุกอย่าง เพื่อเป็นการไว้อาลัยและช่วยกันจัดการเกี่ยวกับ ประเพณีงานศพ (เรียกว่ากำบ้าน กำเมือง) และจะเสาะโคกจนกว่าจะนำศพไปเผาเสร็จแล้ว จึงทำงานตามปกติชาวไทยทรงดำมีเอกลักษณ์ในการทำพิธีศพเป็นของตนเองและยังปฏิบัติกันสืบมาจนปัจจุบันนี้ ซึ่งชาวไทยทรงดำเชื่อกันว่า แถน (ผีฟ้า) เป็นผู้ส่งมนุษย์ให้มาเกิด

เมื่อตายไปจึงต้องทำพิธีส่งดวงวิญญาณให้ไปเมืองแถน หรือเมืองฟ้าโดยมีการบอกทางให้วิญญาณของผู้ตายเดินทางกลับไปยังเมืองแถน (ซึ่งเป็นที่อยู่ดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำอยู่ตอนใต้ของจีนติดกับเวียดนาม) พิธีทำศพของชาวไทยทรงดำมีขั้นตอน ดังนี้

๑) จัดการศพเมื่อมีการตายเกิดขึ้นแล้ว

บรรดาญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านจะพากันมาบ้านคนตาย (เรียกว่า เอือนฮ้าย) โดยการนุ่งผ้าไหมดำรองให้กันระงม คนที่มาส่วนมากจะเป็นผู้มีอายุแล้ว หนุ่มสาวไม่ค่อยมา ยกเว้นญาติคนในบ้านคนตาย ศพซึ่งไว้วิญญาณนั้น ชาวไทยทรงดำ เรียกว่า “ซอน” จะถูกตกแต่งเครื่องนุ่งห่มให้ใหม่ โดยเอาเสื้อผ้าชุดใหม่สวมให้แล้วนำเสื้อผ้าชุดเก่าสวมทับอีกครั้ง รวมเป็นสองชุด ไทยทรงดำเชื่อกันว่าเมื่อวิญญาณไปถึงเมืองผี วิญญาณจะได้ถอดเสื้อผ้าชุดเก่าเป็นทานเพื่อไถ่บาปเคราะห์กรรมของตน และยังมีเสื้อผ้าชุดใหม่ติดกายอยู่

๒) พิธีปลงศพญาติอายุ ๓๐ ปี ขึ้นไปของผู้ตายจะมาช่วยเหลืองานปลงศพกัน

โดยมีหัวหน้าคนหนึ่งเป็นผู้ชายไทยทรงดำเรียกหัวหน้า ผู้ชายที่ทำพิธีในการปลงศพนี้ว่า “นายเขย” จะสั่งให้คนช่วยกัน ตัดไม้ไผ่ทำแม่แคร่ โดยใช้ไม้ไผ่ทั้งลำตัดเป็น ๔ ท่อน ๒ ท่อนแรก ยาว ๕ ศอก ๒ ท่อน หลังยาวศอกเศษๆ เข้ารูปกันเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีปาก ไม้ไผ่ปูเป็นแคร่ ทำขาแม่แคร่สี่มุม สูงคืบเศษ ๆ แล้วใช้ซี่ไม้ไผ่ขนาด ๓ นิ้ว ยาวเท่าลำตัวศพ ถักเป็นผืนฝือกห่อศพ (มีเคล็ดว่าผืนฝือกใช้ไม้จำนวนคี่ คือผู้ตายถึงแก่กรรมก่อนคู่ของตน ถ้าผืนฝือกใช้ไม้จำนวนคู่ คือผู้ครองหมดคู่ครองแล้ว ถ้าผู้ตายเป็นโสด ใช้จำนวนไม้ ๘ ซี่ถักเป็นผืนฝือก) ต่อจากนั้นก็ทำประทุนสานด้วยไม้ไผ่ สวมครอบบนแม่แคร่คลุมศพ (ซึ่งทำแทนต่างหีบศพ)

การบรรจุห่อศพ หรือ ขอน ก็จะจัดการวางบนแม่แคร่ ยกย้ายแม่แคร่ห่อศพ ไปวางระหว่างซื่อเสาเรือน ให้ศพตรงซื่อเสาเรือนพอดี ซึ่งมีผ้าไหม หรือผ้าฝ้ายสีขาว หรือสีแดงปูรองยาวไปทางปลายเท้าศพ แล้วทบผ้าที่เหลือนั้นมาคลุมตัวศพถึงคอศพและผ้าอีกด้านหนึ่งคลุมทับศีรษะให้มิด บนใบหน้าของศพจะมีผ้าไหมตัดเป็นคล้ายผ้าเช็ดหน้าปิดหน้าศพไว้ ต่ำมากใส่ปากศพ แล้วใช้ไม้กลัด (ทำด้วยไม้ไผ่) กลัดชายผ้าชั้นบนและชั้นล่างให้ติดกันห่อมัดศพตรึงไว้กับแม่แคร่ จากนั้นนายเขย ก็จะเอาประทุนที่สานด้วยไม้ไผ่คร่อมลงปิดร่างศพปิดหัวท้ายด้วยการปักไม้ยึดให้แน่น

ปลายไม้ไผ่ชิ้นมาจากหลังประทุน ๑ สอกเศษๆ แล้วโยงด้วยเชือกระหว่างปลายไม้ทั้งสองอยู่เหนือประทุนศพบนหลังประทุนศพคลุมด้วยเสื่ออี กลับเอาด้านที่มีสีส้น เขียว เหลือง แดง ออกคลุมไว้

เหนือศพขึ้นไปจะมีราวไม้ไผ่แขวนไว้กับซื่อบ้านเรียกว่า “ขัวล่วน”

เจ้าของบ้านจะนำเสื้อผ้าของผู้ตายแขวนพาดไว้ และยังมีห่อผ้าไหมและผ้าฝ้ายมาวางพาดอีก

ถือว่าถ้ามีจำนวนมากแสดงถึงความขยันและฐานะดีและมีขวัญสวนี้

ยังมีใช้ดิบห่อข้าวเหนียวแขวนไว้อีกด้วยต่อจากพับผ้าไหมมีเส้นเชือกทำจากด้ายเส้นไหม รูดด้วยขี้ผึ้งมีมียोगมาที่ศพตรงศีรษะและบนใบหน้า (เปรียบเสมือนสายวิญญาณของผู้ตาย)

ที่ปลายเท้าศพก็จะมีเครื่องเช่นหัว (ข้าวปลาอาหาร หมาก พลุ น้ำ) ตั้งไว้

ถ้าเป็นศพผู้หญิงวางไว้ใต้ซื่อในห้องผีเรือน และจะต้องก่อกองไฟไว้ข้างบ้านติดกับห้องผีเรือนประมาณ ๑ วา ให้ลูกทั้งคืน ไทยทรงดำเรียกว่า “วันแสงไฟเอือน” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการตาย และห้ามก่อกองไฟไว้ข้างบ้านเช่นนี้ถ้าไม่มีการตาย เพราะถือว่าไม่เป็นมงคล

๓) การแต่งกายไว้ทุกข์ลูกหลานผู้ตายต้องสวมเสื้อสีขาว ไม่มีแขน คาดผ้าขาวบนศีรษะ ตัวผืนเสื้อตัดเย็บแบบง่าย ๆ โดยนำผ้าฝ้ายมาทบเป็นสองชั้น ชาวเท่าลำตัวผู้สวมเจาะแหวนเนื้อผ้าเป็นคอเสื้อสองข้างตัวผืนผ้า ใช้ด้ายเย็บเนาเปลาะให้ติดกันสำเร็จเป็นผืนเสื้อให้สวมทันทีมีผ้าสี่เหลี่ยมจัตุรัสพับทบให้เป็นสามเหลี่ยมชายตรง ใช้ผืนผ้านี้คาดศีรษะกางเกงขายนั่นไม่จำกัด หญิงสวมผ้าขึ้นตามแบบเดิม ภาษาไทยทรงดำ เรียกว่า “นุ่งเสื้อทกปกหัวขาว”

๔) การร้องไห้หน้าศพเป็นการร้องไห้รำพันแบบมีแบบแผนคือ ร้องไห้ตามศักดิ์ตามฐานะของแต่ละคน การร้องไห้ต้องร้องอย่างมีลีลารำพันเสียงต้องโหยวน ผสมความโศกเศร้าเจ็บเหงาวิงว่ง ทำให้ผู้ฟังเกิดความเศร้าตามไปด้วย มีข้อสันนิษฐานไว้ ๒ ประการ ในการร้องไห้หน้าศพ คือ เป็นการกล่าวถึงคุณงามความดี ของผู้ตายมาทบทวนให้คนอื่นฟัง อีกประการหนึ่งคือเป็นการอาลัยถึงผู้ตายในฐานะลูกหลานญาติมิตรสหาย

๕) พิธีบอกทางในวันรุ่งขึ้นหมอพิธี (นายเขย) จะมาทำพิธีบอกทางให้กับดวงวิญญาณของผู้ตายเพื่อเดินทางกลับไปบ้านเกิด โดยหมอพิธีจะนั่งบนม้าน้ำโลงศพปักมิดเหนือบงายคมออกจากตัวไว้ข้างหน้าข้อมือของหมอพิธี และลูกหลานจะผูกด้วยดอกไม้ไผ่เพื่อเป็นเคล็ดไม่ให้ขวัญของตนตามผีไป หมอพิธีจะอ่านคำบอกทางเป็นภาษาไทยทรงดำที่คล้องจองกันเนื้อความจะสรรเสริญคุณความดีของผู้ตาย บอกให้ผู้ตายรู้ว่าหมดหน้าที่ทางโลกแล้วให้ขวัญไปอยู่เมืองฟ้า

แล้วบอกทางให้ผู้ตายเดินทางไปที่ละย่าน ทีละถิ่นผ่านที่ไหน
 ที่ไหนบ้างโดยเริ่มออกจากบ้านของตนเองหลังจากเสร็จพิธีบอกทางก็ให้ยกหีบศพหันขวากับชื่อบ้านแ
 ล้ววางลง จากนั้นให้ลูกหลานเดินเวียนศพจากซ้ายไปขวา ๓ รอบ
 แล้วออกเดินทางตรงทางเดิมจะมีหมอฟีผู้หญิงถือสวิงซ้อนปลา ทำท่าซ้อนปลาไปมา
 เพื่อเป็นเคล็ดว่าซ้อนขวัญของญาติไม่ให้ขวัญนั้นตามผีไป ญาติผู้ใหญ่จะยืนคอยรองรับเป็นแถวอยู่ ๒
 ข้างทางหลายคน ต่างจับมือถือแขนผุดออกมาจากการเดินวนเป็นการรับขวัญให้มาอยู่กับตน
 เสร็จแล้วพักผ่อน และนำอาหารมารับประทานกันในตอนกลางวันตอนบ่าย เคลื่อนศพไปป่าแสว
 (ป่าช้า) โดยลูกเขย ๔ คน หามศพให้เชือกมะลิลาคล้องหัวโลงศพ
 และหาบพวยไม้ไผ่เดินไปตามทางจนถึงป่าช้าลูกชายของผู้ตายถือธงนำหน้า ธงนั้นทำด้วยผ้าทอสีขาว
 หรือสีแดง (ทองแดง) ยาว ๒ เมตร ขึ้นไป ไขปลายไม้ไผ่ผ้าซีกคียบตรงกลาง ผืนผ้าเป็นด้ามธง
 ชายธงตกแต่งด้วยเศษผ้าขนาด ๒ นิ้ว ยาว ๑๒ นิ้ว เป็นริ้วๆ การหามศพนี้ ห้ามวางศพกับพื้น
 ถ้ำระยะไกลก็เปลี่ยนคนได้ เมื่อถึงป่าแสว หมอฟีจะทำการเสี่ยงทายเพื่อขอซื้อที่ดินสำหรับศพก่อน
 โดยโยนไม้คว่ำหงาย ถ้าคว่ำหรือหงายแสดงว่าไม่อนุญาตให้เผา ถ้าคว่ำอันหงายอันจึงจะเผาได้
 จากนั้นก็ช่วยกันถากหญ้าพรวนดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมแล้วปักเสา ๔
 สูงแค่นี้ระยะแล้ววางแคร่ลงบนปลายเสาได้แคร่จะมีกองฟืนไว้เต็ม หมอฟี (นายเขย) เริ่มพิธีเผาก่อน
 โดยจุดไฟไล่มดต่อมาเจ้าภาพและญาติๆ ขณะที่ไฟลุกอยู่นั้น
 เจ้าภาพจะนำเครื่องใช้ของผู้ตายห่อผ้าโยนข้ามกองไฟให้คนอีกฝั่งหนึ่งรับโยนไปโยนมา ๓ ครั้ง เรียกว่า
 “โยนของหน้ากองไฟ” เป็นการอุทิศของใช้ให้ผู้ตาย แยกที่ไปร่วมพิธีจะกลับบ้านได้ต้องให้หมอฟี
 (นายเขย) ชักไฟออกก่อน (คือดึงไฟออกมา ๑ ดุ้น เพื่อสมมุติว่าเป็นการดึงขวัญคนเป็นกลับมา)
 ๖) พิธีเก็บกระดูกและของเครื่องใช้ให้ศพการส่งของเครื่องใช้ให้ศพภาษาไทยทรงดำ
 เรียกว่า “เอ็ดแสว” สิ่งของต่าง ๆ ที่ช่วยกันสร้างเพื่ออุทิศให้ศพนั้น แยกชนิดกันเป็นชนิดของ ผู้ชาย
 และชนิดของผู้หญิง อาทิเช่น ธงทำด้วยผ้าทอมือเอง สีขาว หรือ แดง ติดกับปลายไม้ไผ่
 ซึ่งผ้าปลายและคียบผืนธงไว้ ปลายธงตกแต่งด้วยริ้วเศษผ้าสีต่างๆ ถ้าผู้ตายสูงอายุมากเกิน ๖๐ ปีขึ้นไป
 ผ้าธงก็จะยาวมากอาจถึง ๑๐ เมตร
 ธงนี้มีไว้สำหรับผู้ตายเกาะชายธงไปเมืองฟ้าเสาหลวงเป็นต้นเสาขนาดเท่าไม้ไผ่ขนาดกลาง
 ไขไม้ไผ่เหลาเกลี้ยงยาว ๒ วาปลายเสา ถ้าผู้ตายเป็นชายจะแกะสลักเป็นตัวหงส์
 ตกแต่งด้วยผ้าสีถ้าผู้ตายเป็นผู้หญิง ปลายเสาจะเป็นป्ली
 ลักษณะเป็นท่อนไมยวามระย้าที่ปลายมีมระย้า ๑ คอก ทรงกระบอก จัดทำด้วยผ้าที่มีสีสัน
 ไขเส้นด้ายย้อมสีผูกเป็นพู่ห้อยระย้ารอบม พร้อมด้วยห่อหมาก พลุและเงินบาท
 ห่อใบตองผูกไว้ห่อแก้วห่อคำหรือ เรือนเล็กๆ จำลองทำด้วยกระดาษ
 หรือเศษผ้าไหมประดับตกแต่งด้วยเศษผ้าริ้วสีต่างๆ แล้วแบ่งทรัพย์สินเครื่องใช้
 เพื่อให้ผู้ตายไปอาศัยอยู่ในเมืองฟ้า บ้านเป็นบ้าน ๔ เสา กว้าง ๑ คอก ยาว คอกคียบ
 โครงสร้างทำด้วยไม้ไผ่มาจาก เสาบ้านสูง ๑ เมตร มีรั้วรอบบ้าน
 เตรียมส่วนประกอบไว้ไปสร้างที่ป่าช้าสิ่งของทั้งหมดนี้
 จะนำไปวางไว้แทนที่โลงศพเพื่อส่งผีในตอนเช้าพิธีเก็บกระดูกนั้น
 หมอฟีและญาติจะไปป่าช้าตอนเช้าเมื่อกลับมากินข้าวเช้า แล้วจึงขนของที่อุทิศให้ศพไปป่าช้า

(ป่าแหว)

อีกครั้งหนึ่งหมอฟิธีจะนำกระดูกที่เผาแล้วทั้งหมดมาลาดและล้างน้ำให้หมดเถ่าถ่านแล้วจึงเรียงเป็นรูป
ร่างคนใหม่ (การหีบกระดูกนี้ จะใช้ต้นอ้อยจักให้มีขนาดเล็กเท่าตะเกียบ ๒ อัน) ไทยทรงดำถือว่า
ถ้าใช้มือหีบกระดูกมีอนั้นจะปลูกพืชผักไม่ขึ้น

หลังจากที่ได้กระดูกมาต่อเป็นรูปคนทั้งตัวแล้วหมอฟิธีก็จะนำอาหารมาเช่น ญาติก็เดินทางกลับ

๗) ฟิธีส่งผี(ส่งของให้ผี) ญาติพี่น้องจะนำสิ่งของ นำด้วย ธง เสาคหลวงเสื้อผ้า
ห่อแก้วห่อคำ (ทำเป็นส่วนประกอบไว้) เมื่อไปถึงป่าแหว ก็ทำการเสี่ยงทายหาที่สร้างบ้าน
โดยบ้านที่สร้างจะทำให้ต่างไปจากบ้านคน เช่น จากที่มุงหลังคาก็หยาบออก ทำแบบหยาบๆ
ใต้ถุนบ้านชุดหลุมไผ่ขี้ไคร้กระดูก รอบๆ บ้านทำรั้วด้วยไม้ไผ่สานหยาบๆ ปลูกพืชผักสวนครัว
ดอกไม้พอเป็นฟิธีหน้าบ้านปักเสาคหลวง ผูกธงติดกับเสาคหลวงหงส์ รมระย้า ผูกไผ่ปลายเสา
เสื้อผ้าแขวนไว้กับเสาคหลวง ห่อแก้วจะพาดไว้ระหว่างหน้าบ้านผีกับเสาคหลวง
หมอฟิธีจะนำกระดูกทั้งหมดห่อผ้าขาวใส่ลงในไห นำไหใส่ลงในหลุมใต้ถุนบ้านผี
มีเส้นไหมสีเหลืองโยงติดระหว่างปากไหกับบนบ้านผี ปากไหปิดด้วยขามซึ่งทุบให้ปากบิ่น
แล้วหมอฟิธีก็บอกกล่าวถึงการที่จะอุทิศสิ่งของเหล่านี้ให้กับผู้ตาย

ญาติจะนำเหรียญเงินที่ทำด้วยตอกไม้ไผ่ไปแขวนรอบๆ บ้านผี หมอฟิธีนำเครื่องเช่นมา

เช่นครั้งสุดท้ายแล้วบอกทางให้ไปเมืองฟ้า กลบดินให้มิดไคร้กระดูก

ญาติลูกหลานยื่นเข้าแถวทำความเคารพผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธีการส่งผี

๘) ฟิธีเอาผีขึ้นเรือนเป็นฟิธีนำผีญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วนำขึ้นเรือน

โดยเจ้าภาพจะบอกญาติ ๆ ว่า วันนั้น เวลานั้นจะเอาผีขึ้นเรือน เจ้าภาพจะต้องล้มนมเอาหัวหมู ขาหมู
หางหมู ต้มแต่งเผื่อน มีเหล้าไก่พร้อม ทำฟิธีเช่นไหว้วิญญาณโดยญาติๆ

จะห่อข้าวเหนียวกับเนื้อเค็มมาหนึ่งห่อ แยกห่อกัน (นอกจากเนื้อเค็ม อาจเป็นไข่ต้ม หรือปลาย่างก็ได้)

ห่อด้วยใบตองสดนำมามอบให้กับเจ้าภาพ เจ้าภาพก็คอยรับข้าวห่อ ของเพื่อนบ้านด้วยความเคารพ
ส่วนญาติใกล้ชิดของเจ้าภาพก็จะจัดของมามอบตามศักดิ์ โดยของที่จัดเป็นหัวหมูต้ม เหล้าขวด

หมอฟิธี จะทำฟิธีเชิญวิญญาณของผู้ตายให้มารับเครื่องเช่นไหว้ จากวงศาคณาญาติ

พอถึงเที่ยงก็เสร็จพิธี เจ้าภาพจัดเลี้ยงอาหารแก่บรรดาญาติๆ มื้อกลางวัน

๙)

ฟิธีแผ้วเฮือนเป็นการชำระล้างเรือนให้สะอาดเพราะชาวไทยทรงดำถือว่าถ้ามีการตายเกิดขึ้นในบ้านๆ

นั้น จะไม่สะอาดบริสุทธิ์จึงต้องทำฟิธีล้างเรือน โดยหมอฟิธีผู้หญิงเป็นผู้ประกอบฟิธี คือ

เรียกขวัญคนในบ้าน ทำการเสี่ยงทายโชคเคราะห์ของบ้านสิ่งของที่ต้องใช้ในฟิธีมีดังนี้ผ้าขาวยาวผืน

ละ ๒ เมตร ๖ ผืน ซึ่งแขวนไว้ในที่ต่างๆ เสื้อของคนในบ้าน ๑ ห่อใส่กระจาดหาบ ๒ ใบ

มีข้าวเหนียวคลุกดินหม้อสีดำ บันเป็นเม็ดกลมๆ เท้าหัวแม่มือ ห่อด้วยขยี้เสื้อ

เพราะเครื่องทำนายโชคชะตา เคราะห์ในบ้านนี้จะมีการตายเกิดขึ้นอีกหรือไม่ไม้นาน ๑ อัน ผ้าขาว ๑

ผืน ยาว ๔ เมตรห่อลักษณะเดียวกับการห่อศพผู้ตายนำไปวางไว้ตรงที่เคียววงโลงศพ กระบุงข้าวม้า

(เครื่องเช่นของหมอฟิธีผู้หญิง) มีข้าวเปลือก ไข่ดิบ ๑ ฟอง ด้ายขาว ๑ ใจ ข้าวสาร ๑ ขาม สตางค์ ๑

บาทวางไว้ บนข้าวเปลือกในกระบุง ไม่กวาด ๒ กำ กำแรกทำด้วย ก้านมะพร้าวกิ่งพุทธรักษา

และกิ่งต้นหนาด กำที่ ๒ เป็นกิ่งใบหนาดทั้งหมดแขวนใส่ลูกไก่ ๒ คู่

สานด้วยไม้ไผ่ผูกติดกับไม้คานในเชิงมีผ้าขาว ใบพลู เศษไม้ถ้าออกจากการทำปลี ใบหนาด ใบพุทรา ดินหมากพลูที่จิบแล้วลูกไก่แข่งละตัว ขาไก่ผูกติดไว้กับเชิงกระดิ่งซี่เถาปูน ซึ่งร้อนด้วยตะแกรงละเอียด ซี่เถากระจายเรียบเต็มเสมอหน้ากระดิ่งวางไว้หัวบันไดบ้าน

เป็นเครื่องเสี่ยงทายว่าจะมีผีขึ้นมาบนบ้านหรือไม่โดยดูว่า มีรอยเท้าใดปรากฏขึ้น หรือไม่ขึ้นน้ำมนต์ มีใบมะยมวางไว้บนปากขัน

เพื่อทำน้ำมนต์ปะพรมสิ่งของและพื้นบ้านพิธีเริ่มโดยหมอพิธีผู้หญิงนั่งบนม้านั่ง ทำด้วยไม้ หันหน้าเข้าข้างฝาผนังบ้านในห้องโถงไว้ศพซ้ายมือ คือ ไม้คานห่อผ้าที่สมมุติว่า เป็นตัวแทนศพ

หมอพิธีนำกระบุงข้าวเปลือกมาตั้งตรงหน้ากล่าวเช่น บูชาครู บอกให้ทราบว่าจะทำการล้างบ้านเพื่อขับไล่สิ่งร้ายๆ จากนั้นแม่แมด (หมอพิธีผู้หญิง) ใช้ไม้กวาดลงใต้ถุนบ้าน

เพื่อให้ผู้ช่วยแม่แมด กวาดใต้ถุนบ้านให้สะอาด แล้วแม่แมดก็ปะพรม

น้ำมนต์ไปทั่วบ้านบนกองเสื้อผ้าของคนในบ้าน จากนั้นใช้ไม้กวาดใบหนาดกวาดบ้านอีกครั้ง

ผู้ช่วยแม่แมดขึ้นมาบนบ้าน คว่ำโอ่งน้ำทุกใบ ถือเป็นการล้างบ้านด้วยน้ำ ผ้าขาวที่แขวนไว้ตามที่ต่างๆ

นำมากองรวมที่หน้าแม่แมด ซึ่งแม่แมดจะนำไปใช้

แม่แมดจะตรวจดูกระดิ่งซี่เถาว่ามีรอยเท้าปรากฏหรือไม่ แล้วแกห่อผ้าที่มัดเม็ดข้าวเหนียวออกดู

ถ้าไม่มีรอยแหง็กถือว่าโชคดี บ้านสะอาด แม่แมดลงบันไดแล้วพูดว่า บ้านสะอาดดีแล้ว

ล้างให้สะอาดแล้ว ใครเป็นเจ้าของมาเอาไปเน้อ เจ้าของบ้านและญาติพี่น้องที่นั่งรอดูพิธีอยู่นอกบ้าน ก็ขานรับด้วยความยินดี⁶⁸

๒.๔.๘ พิธีเสนเรือน

พิธีเสนเรือน เป็นพิธีเช่นไหว้ผีเรือนของชนเผ่าไทดำซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตามปกติพิธีเสนเรือนจะปฏิบัติกันทุกครอบครัวเป็นประจำ ๒-๓ ปีต่อครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของครอบครัว

เพื่อคุ้มครองบุตรหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขทำมาหากินเจริญก้าวหน้า ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ

“หมอเสน” ส่วนผู้ร่วมพิธีได้แก่บรรดาลูกหลานและญาติๆ

รวมทั้งแขกเชิญในกรณีที่บ้านหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นพนักงานของรัฐมีตำแหน่งสำคัญจะเชิญ

แขกจำนวนมาก บางครั้งแขกมาร่วมงาน ๒๐๐-๓๐๐ คนญาติที่มาร่วมงาน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

คือญาติสืบสายโลหิตจะแต่งกายแบบธรรมดา และญาติจากการแต่งงานได้แก่ฝ่ายเขยหรือสะใภ้

จะแต่งกายพิเศษด้วยชุด “เสื่อฮี”

หรือเสื่อยาวเพื่อเป็นการเคารพผีเรือนและเป็นที่สังเกตให้ผู้มาร่วมงานรู้ว่า เป็นเขยหรือสะใภ้ก่อนทำพิธี เสนเรือนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เหล้าหมู ๑ ตัว

ตามปกติจะเตรียมต้มเหล้าไว้ล่วงหน้าใส่ไหฝังดินไว้ ๖ เดือนถึง ๑ ปี เพื่อให้ได้เหล้าที่มีคุณภาพดี

ส่วนหมูจะเตรียมเลี้ยงไว้ล่วงหน้าเป็นเวลา ๑ ปีพิธีเสนเรือน เริ่มตั้งแต่ในตอนเช้า

โดยมีหมอเสนเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในห้องผีเรือน

⁶⁸ กฤษณะ ทองแก้ว, ประเพณีการตาย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www1.mod.go.th/heritage/nation/oldcity/samutsakhon8.htm>, [๑ เมษายน ๒๕๕๕].

ผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ญาติที่อยู่ในสังหรือตระกูลเดียวกันพิธีกรรมเริ่มจากเจ้าบ้านยกสำรับเครื่องเซ่นถวายผีเรือน

จากนั้นหมอเสนจะเริ่มประกอบพิธีโดยกล่าวเชิญผีเรือนให้มารับเครื่องเซ่นโดยเรียกชื่อผีเรือนจาก “ปู่” รายชื่อผีเรือนให้มากินเครื่องเซ่นทีละคน ขณะที่เรียกชื่อผีเรือนหมอเสนจะใช้ไม้ทุ (ตะเกียบ)

คืบอาหารและเครื่องเซ่นป้อนให้ผีเรือนกิน โดยหย่อนลงทางช่องเล็กๆ ลงไปใต้ถุนบ้าน

แล้วหยอดน้ำตามลงไป จนกระทั่งเรียกชื่อผีเรือนครบทุกคนพิธีเซ่นให้ผีกินอาหารเช่นนี้จะทำ ๒ ครั้ง คือมือเช้าและกลางวันหลังจากนั้นจะเสนเหล้าหลวง โดยใช้เหล้า ๑ ขวด

และกับแกล้มเป็นเครื่องเซ่นหมอเสนจะทำพิธีเรียกผีบรรพบุรุษมากินตามรายชื่อในบัญชีผีเรือนจนครบทุกคนเป็นเสร็จพิธี เป็นพิธีสำคัญของลาวโซ่ง ซึ่งจะขาดหรือละเลยไม่ได้

เนื่องจากเชื่อว่าเป็นการกระทำที่เพิ่มความเป็นสวัสดิมงคลแก่ครอบครัวจะต้องจัดปีละครั้งเป็นอย่างน้อยคำว่า เสน แปลว่า เซ่น หรือสังเวย เสนเรือน หมายถึงการเซ่นไหว้ผีเรือนได้แก่ การเซ่นไหว้ ปู่ย่า ตายาย รวมทั้งบรรพบุรุษทุกคนการทำพิธีเสนเรือน เจ้าภาพจะเชิญหมอเสน

มาเป็นผู้ประกอบพิธีพร้อมกับแจ้งญาติพี่น้องให้ทราบ กำหนดวันทำพิธี

และจัดเตรียมเครื่องใช้ในการทำพิธีให้เรียบร้อย เช่น

-เสื่ออี-ส้วงอี สำหรับเจ้าภาพสวมใส่ในขณะทำพิธี

-ปานเพื่อน (ภาชนะคล้ายกระเจาขนาดใหญ่ใช้บรรจุอาหารและเครื่องเซ่นผีเรือน)

-ปานขาว (ภาชนะใส่ออาหารในหมอเสน)

-ตั้งกำ (เก้าอี้หรือม้านั่งสำหรับหมอเสนนั่งทำพิธีในห้องผีเรือน)

และอาหารที่เป็นเครื่องเซ่น ต่างๆ หมูจุก (เนื้อหมู เครื่องในหมูย่ำ) แกงไก่กับหน่อไม้เปรี้ยว เนื้อหมูดิบ ซี่โครงหมู ไส้หมู ขาวต้มมัด มันเทศต้มเผือกต้ม อ้อย ขนมน้ำและผลไม้ต่างๆ ตามฤดูกาล

-ขาวเหนียวหนึ่งเจ็ดห่อ ตะเกียบเจ็ดคู่ หมากพลู บุหรี่และเหล้า

เป็นต้นเมื่อได้เวลาเซ่นไหว้ผีเรือน เจ้าภาพจะจัดเครื่องเซ่นต่างๆ บรรจุลงในปานเพื่อนที่เตรียมไว้ และยกเข้าไปวางไว้ในห้องผีเรือนที่เรียกว่า กะล่อห้องซึ่งเป็นสถานที่ทำพิธี

หมอเสนจะเริ่มพิธีด้วยการกล่าวเชิญบรรดาผีเรือนที่เป็นบรรพบุรุษของเจ้าภาพโดยเรียกชื่อบรรพบุรุษตามบัญชีรายชื่อที่เจ้าภาพจดไว้ในสมุดผีเรือนเรียกว่า บัญชีผีเรือน

จนครบทุกชื่อสามครั้งเมื่อครบแต่ละครั้ง หมอเสนจะใช้ตะเกียบคืบหมูกับขนมทิ้งลงไปในช่องเล็กๆ ด้านขวาของห้องผีเรือนแล้วเซ่นเหล้าแก่ผีเรือนอีกสองครั้งหลังจากเซ่นไหว้ผีเรือนเรียบร้อยแล้ว

หมอเสนจะทำพิธีเสี่ยงทายให้แก่เจ้าภาพเรียกว่า ส่องไก่

ด้วยการพิจารณาลักษณะของตีนไก่ในแกงหน่อไม้เปรี้ยวที่เจ้าภาพนำมาให้

และทำนายตามลักษณะของตีนไก่จากนั้นเจ้าภาพจะทำพิธีขอบคุณหมอเสน เรียกว่า

ฟายหมอแล้วจึงเลี้ยงอาหารแขกที่มาช่วยงานเป็นอันเสร็จพิธี⁶⁹

๒.๔.๙ การนับมือเวนต์

การนับมือเวนต์เป็นความเชื่อที่ไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) มีการนับวันเดือนปีในรูปแบบเดียวกัน คือนับ ๑ เดือน มี ๓๐ วัน ถ้าเป็นเดือนดีจะนับ ๒๙ วัน คือวันแรม ๑๔ ค่ำ เป็นวันสิ้นเดือนและนับ ๑

⁶⁹อ้างแล้ว.

สัปดาห์สัปดาห์มี ๑๐ วันวันเรียกว่า “มือ” รวม ๓ สัปดาห์เป็น ๑ เดือน การนับวันของคนไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) นี้ไม่ปรากฏชัดว่า นับวันใดเป็นวันต้นสัปดาห์ เพียงตระกูลใดถือเอาวันดีของตระกูลคือ “มือเวนต์” สำหรับผู้สืบผีผู้ท้าว ส่วนผู้สืบผีผู้น้อย “มือเวนต์” คือวันถือ โดยนับจากวันขึ้นต้นสัปดาห์แล้วจึงนับต่อไปจนครบ ๑๐ วัน คือ

-มือกั๊ด
-มือขุด
-มือฮ้าง
-มือเต้า
-มือกำ
-มือกำบ
-มือฮับ
-มือฮาย
-มือเมิง
-และ มือเป็ก⁷⁰

๒.๔.๑๐ ปาดตงข้าวเมา

เป็นพิธีรับขวัญข้าวใหม่ โดยการนำข้าวเหนียวดิบไปคั่วทั้งเปลือกแล้วตำเป็นข้าวเมา ผสมกับมะพร้าวและน้ำตาลทราย น้ำเกลือ ข้าวเหนียวนี้
นำอาหารที่ทำไปวางในห้องผีเรือนรวมทั้งอ้อย หมาก พลุ เหล้าขาว และข้าวเมาที่ผสมเหล้า เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวชาวไทยทรงดำแทบทุกครัวเรือน จะมีผีเรือนประจำบ้านและจะต้องทำพิธีนี้เนื่องจากการปฏิบัติเพื่อระลึกถึงพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้มีของกินเหมือนที่ยังมีชีวิตอยู่คำว่า “ปาดตง” แปลว่า วางตั้งไว้ หมายความว่า นำเครื่องเซ่นไปให้ผีเรือนกินที่กะล่อหอง (ในห้องที่อยู่บนบ้าน) วันเซ่นไหว้เรียกว่า “มือเวนต์” (มือ แปลว่า วัน) มือเวนต์จะมี ๑๐ วัน คือ มือกำ มือกำบ มือฮับ มือเมิง มือเป็ก มือกั๊ด มือขุด มือฮ้าง และมือเต้า การเลือกวันปาดตงของแต่ละบ้าน เป็นมือเวนต์ที่สุดแต่ว่าวันเชิญผีเรือนบ้านนั้นจะตรงกับวันใด คือมักเป็นวันขึ้นบ้านใหม่ที่เชิญมาเป็นผีเรือนซึ่งไม่ตรงกับวันตายของพ่อ แม่ การปาดจะทำ ๒ เวลา คือมือเช้า และมือกลางวันคนที่กล่าวเชิญผีเรือนให้มากินจะเป็นคนในบ้านเรือนนั้นการ ปาดตงของผู้ท้าวและผู้น้อยจะปาดไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ท้าวต้องทำปาดตงทุกๆ ๕ วัน ส่วนผู้น้อยต้องทำปาดตงทุกๆ ๑๐ วัน โดยมีข้าว กับข้าวใส่ถาดนำไปวางไว้ที่มุมห้องของผีเรือน อาหารที่เซ่นก็เป็นอาหารที่กินอยู่ในชีวิตประจำวันแต่ ต้องให้ผีเรือนกินก่อน ข้าวที่ใช้จะเรียกว่า ข้าวปากหม้อ ตอนปาดตงต้องปาดให้ตรงวันที่ถูกต้อง ถ้าปาดไม่ถูกต้องผีเรือน ผีเรือนจะไม่ได้รับอาหารที่เซ่นไหว้ หรือถ้าลืมปาดก็ให้ผ่านไปตัวอย่างที่เชิญผีเรือนมารับอาหารที่เซ่นไหว้คำว่าเชิญเป็นภาษาไทย

⁷⁰Lise Rishoj Peterson, “Religious Activities during Dry Season among the Loa Song Dam, Thailand” Folk Vol. 16-17, 1974 : 345-379.

“ข้าวกับข้าวสุกแล้วเอามาปาดตงให้กิน ปู่ ย่า พ่อ แม่ พี่น้อง
 ที่อยู่บ้านนี้มากินพร้อมกัน” คำกล่าวเชิญที่เป็นภาษาไทยทรงดำ ว่า “ข้าว ชุกมาโป่ง งามตงมาปาด ปู่ย่า
 ย่าดำ เจื่อกันมากินจุ่น่า ปากันมากินจุ่นคน พันมามะปะมากิน กินแล้วให้กุมไก่อวม
 ลูเตาลูหลานไปเซาะมาตอง ปลอดภัย เอ็ดเจอดี คือยังผู้ เอ็ดเจอฮู้
 คือยังคนน้องจายจะปายไขลูเตาลูหลาน นอ” คำแปล “ข้าวสุกยกมาปาดตง มาปาดปู่ชวด ย่าชวด
 พาชวนกันมากินทุกคนมากินปากทั้งพันมากินแล้วให้คุมครองลูกเตาลูหลาน
 เดินทางไปมาให้ปลอดภัยทำใจดีเหมือนยังเป็นอยู่ การเจ็บไข้เป็นก้อย่าซ้ำเติมลูกเตาลูก⁷¹

๒.๔.๑๑ ภาษาไทดำ⁷²

⁷¹ ฤๅษณะ ทองแก้ว, ปาดตงข้าวเมา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www.1.mod.go.th/heritage/nation/oldcity/samutsakhon8.htm>, [๑ เมษายน ๒๕๕๕].

⁷² ปานศักดิ์ คงยิ้มละมัย และณอม คงยิ้มละมัย, สุภาษิตไทดำ จากสองเขาที่ระลึกในงานเกษียณอายุราชการ ๒๕๔๗ ขวลิต
 อารยดิตรธรรมและสุริย์ ทองคงหาญ สมาคมไทดำ (ประเทศไทย), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม : โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน, ๒๕๕๓),
 หน้า ๕-๗.

1

1

1

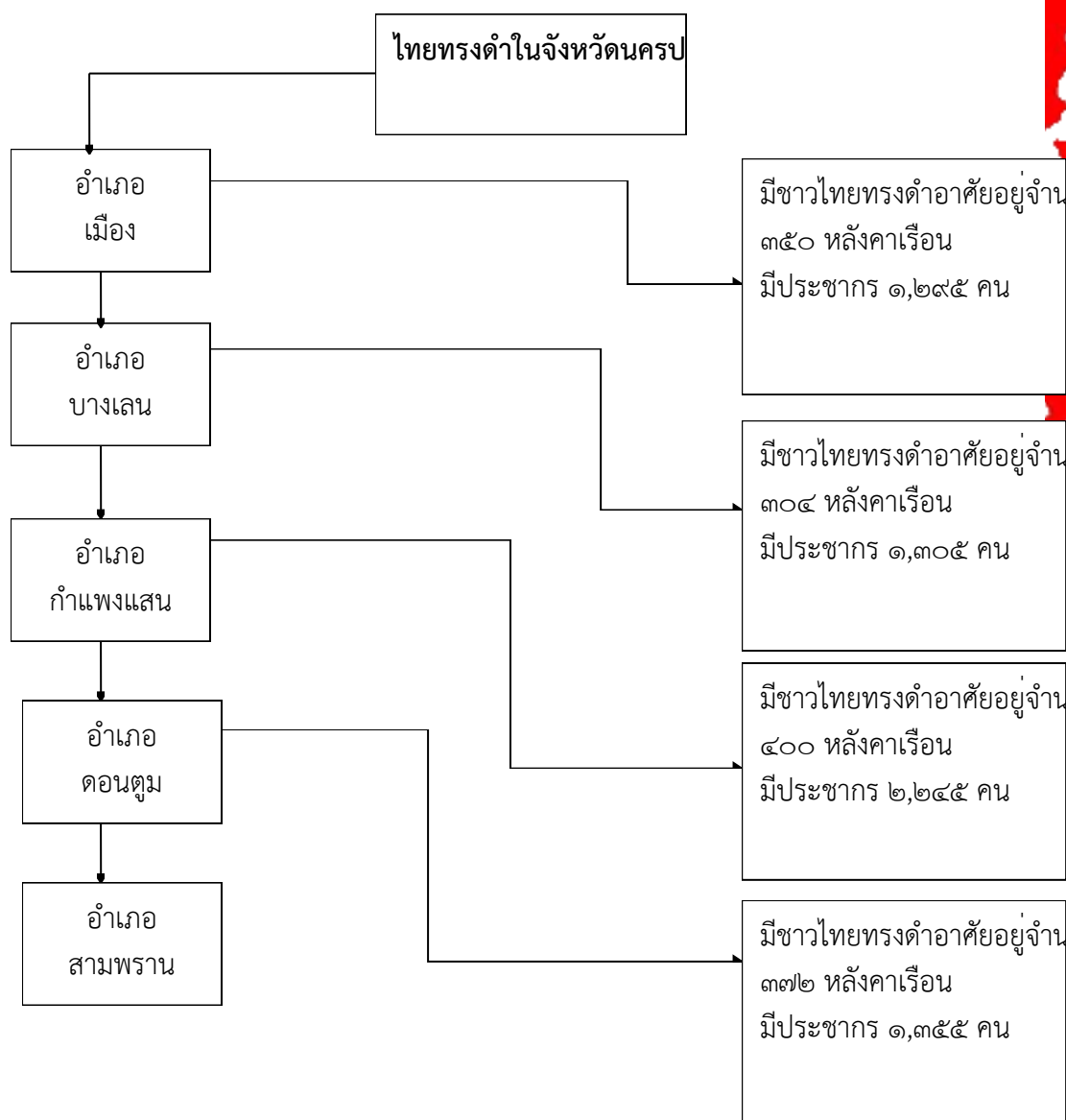
1

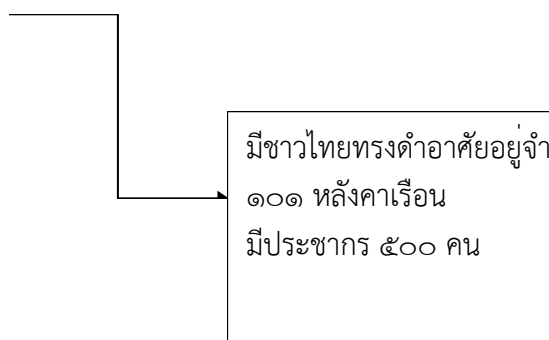

๒.๔.๑๒ ข้อมูลเกี่ยวกับไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม

ชาวไทยทรงดำนั้นกระจายตัวอยู่เป็นชุมชนหมู่บ้านชาวไทยทรงดำ

ในจังหวัดนครปฐมมีชาวไทยทรงดำกระจายตัวอาศัยอยู่ใน ๕ อำเภอ คือ อำเภอเมือง
อำเภอสามพราน อำเภอกำแพงแสน อำเภอบางเลน และอำเภอดอนตูม
ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นความสัมพันธ์เชิงแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงจำนวนประชากรไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม

๒.๔

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท

มีนักวิชาการหลากหลายแสดงทัศนะไว้แตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พระครูสังวรสาธุวัตร (สำรวย ส่วโร)

ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า ๑) บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.60$) ๒)

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร พบว่า อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลี และวุฒิการศึกษาทางสามัญ

มีผลให้ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้ ๓) ผลการศึกษาค้นคว้า อุปสรรค

และแนวทางในการแก้ปัญหามหาบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า ขาดการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด

ผู้บริหารสั่งงานปฏิบัติการได้ไม่ค่อยสมบูรณ์ตามนโยบาย

และขาดพระที่มีความรู้ความสามารถในการให้ความรู้ในการปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ควรดูแลพระสงฆ์ให้ทั่วถึงและเสมอภาค

ทั้งต้องสนับสนุนให้การศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ในอำเภอ นครชัยศรี เพื่อจะได้มีพระภิกษุสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น⁷³

⁷³พระครูสังวรสาธุวัตร (สำรวย ส่วโร),

“บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”,

พระครูสมุห์อนันต์ อนนโท ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัย พบว่า ๑) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า พระสงฆ์มีการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (๓.๗๖) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ๒) การเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาขั้นมัธยมศึกษา และวุฒิการศึกษาสามัญ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านวุฒิการศึกษาทางปริญญาตรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓) ข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดสมุทรสาคร ควรเพิ่มการจัดอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระสงฆ์ให้มากกว่านี้ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถเผยแผ่ได้ถูกต้อง ควรตั้งทุนมูลนิธิเพื่อเตรียมดำเนินการเผยแผ่ไว้โดยเฉพาะ ควรจัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่เพิ่มเติม เริ่มสร้างทีมงานในกลุ่มพระเผยแผ่ด้วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน ควรมีการฝึกฝนอบรมในเรื่องอาจารย์ความประพฤติตลอดถึงฝ่ายปกครองก็ต้องดูแลพระสงฆ์อย่างเคร่งครัด ควรมีการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาмаากกว่านี้ และในการเผยแผ่ควรสอดแทรกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชนบทด้วย ควรให้โอกาสพระรุ่นใหม่ๆ ได้มีโอกาสฝึกหัดการแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ ควรมีเวทีสำหรับให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสแสดงธรรมบ้าง ควรมีการพัฒนาารูปแบบการเผยแผ่ให้ทันสมัยเพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อหน่าย ควรมีการจัดหาทรัพยากรที่สำคัญในการเผยแผ่ให้เพียงพอ เช่น ควรมีสถานที่ในการศึกษาธรรมะประจำวัดต่างๆ หรือประจำหมู่บ้าน เป็นต้น⁷⁴

พระมหาไพศาล โฆสธมโม (อรุณรุวิวัฒน์)

ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า ๑) ครูมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.68$) สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59$) ๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียน เมื่อทดสอบค่าที (t-test) แบบ Independent พบว่าค่าที (t) โดยภาพรวม sig = 0.0๗๒ ค่า sig = ๑.๑๔๐ แสดงว่าครูและนักเรียนมีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยนัยสำคัญที่ .๐๕ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมดังกล่าว เห็นว่า

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

⁷⁴พระครูสมุห์อนันต์ อนนโท, “บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดสมุทรสาคร”,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

ความอิสระในการปฏิบัติงานถูกจำกัดเวลามากเกินไป ด้านนโยบายและการบริหารนั้น
 ผู้บริหารการศึกษาขาดการสนับสนุน ด้านการยอมรับนับถือ
 ครูอาจารย์เห็นว่าพระที่มาสอนในอดีตเคยเป็นนักเรียนของตน
 จึงไม่มีการยอมรับอย่างแท้จริงและขาดการประสานงานระหว่างผู้บริหาร
 คณะครูอาจารย์และนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ
 และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน
 ครูและพระสงฆ์ขาดการแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอน การผลิตสื่อ
 ซึ่งพระสอนศีลธรรมมีความตั้งใจอย่างมาก แต่นักเรียนไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร
 และปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ขาดการวางแผนการเรียนการสอน
 การจัดตารางการเรียนและการประเมินผล⁷⁵

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้วิจัยเรื่อง

บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข
 ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตฺิโ) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์
 ในการเอานำหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพ
 พื้นที่ในการศึกษา คือ

ชุมชนวัดโนนเมืองที่พระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน
 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก
 นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านกรเทศนา บรรยาย
 บ้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
 เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งหมายไว้คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข
 โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง
 การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง
 ส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้นำเนนการฝ่ายกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน
 ผลจากการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์
 ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง
 เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอด และพึ่งพากันเองในชุมชน⁷⁶

พระมหาปัญญา สุขสงค์ ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

⁷⁵พระมหาไพศาล โฆธมโม (อรุณวิวัฒน์), “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา
 อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ),
 (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

⁷⁶พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์,
 “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข
 ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตฺิโ)”, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๕๗.

ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ) ผลการศึกษา พบว่า พระพิศาลธรรมพาที เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาสังคมทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อม และแก้ปัญหาภาวะ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป

ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งโดยตรง และโดยอ้อม ดังนี้ ๒. โดยตรง ได้แก่ ด้านการปกครอง ในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้จัดระบบการปกครอง

และวางระเบียบการปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรให้อยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาค

ทั้งนี้โดยให้ความสำคัญกับพระภิกษุสามเณรในสังกัดทุกรูป ๒) ด้านการศึกษา

และการศึกษาสงเคราะห์ ท่านให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษาโดยจัดสร้างสถานศึกษา

จัดให้มีการศึกษาทั้งใน และนอกระบบแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนโดยทั่วไป

ทั้งแผนกธรรมและบาลี แผนกสามัญและอาชีพ และจัดให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ขัดสน ๓) ด้านการเผยแผ่ ท่านได้บรรยายธรรม แสดงธรรม ปาฐกถาธรรมแทบไม่มีวันหยุด อีกทั้งยังได้จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ เทปธรรมะเผยแผ่แก่ผู้สนใจ

และระหว่างที่อยู่วัดยังได้พูดคุยสนทนาเป็นการส่วนตัวที่ท่านเรียกชื่อว่าแบบธรรมมาสน์เตี้ย

และวิธีการอื่นๆ ตลอดเวลา ๔) ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์

ท่านได้จัดให้มีการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เช่น สถานีอนามัย ห้องประชุม

อาคารเอนกประสงค์ โรงฝึกอาชีพ ซุปเปอร์มาร์เก็ต ถนนและสาธารณประโยชน์อื่นๆ อย่างสืบเนื่อง

๕) ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

จัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีของสังคมท้องถิ่นโดยสร้างพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมโบราณวัตถุ ๖) และด้านการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาภาวะ

โดยสกัดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม จัดบริเวณวัดให้มีต้นไม้ร่มรื่น ปลูกสวนสมุนไพร

จนเป็นศูนย์รวมสมุนไพรนานาพันธุ์ของประเพณีการเลืกลูกบุญหรือให้วัด และบ้านปราศจากขยะ

และมลพิษต่างๆ ๒. โดยอ้อม ได้แก่ ๑) ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์

ได้ให้ประชาชนในสังคมได้มีโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบ

สามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและสังคม ๒) ด้านการเผยแผ่

ประชาชนได้รับการอบรมให้เข้าใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดี อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ๓)

ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ให้มีสถานที่ราชการ เช่น สถานีอนามัย

ที่ทำการศึกษานอกโรงเรียน ห้องสมุดประชาชนและอื่นๆ

ทำให้ประชาชนในสังคมได้รับการและใช้ประโยชน์ได้สะดวกรวดเร็ว

๔) ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีกิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรม

ตลอดจนการบูรณปฏิสังขรณ์ต่างๆ

เป็นแหล่งการศึกษาคุณค่าของประชาชนทั่วไปในด้านศิลปวัฒนธรรม

และด้านการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาภาวะ จัดบริเวณวัด และที่ใกล้เคียงให้สะอาด

เป็นแบบอย่างที่ดีของวัด และประชาชนทั่วไป วัดและบ้านร่มรื่นปราศจากมลพิษ และเป็นศูนย์รวมสมุนไพรนานาพันธุ์ของประเทศ⁷⁷

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี ได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาลัย (หลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ) พบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ของหลวงพ่อกุณ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ท่านใช้ในการเผยแผ่หรือประกาศและวิธีการเผยแผ่ที่ทำให้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึงผู้ฟังง่ายที่สุด ไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือท่านนั่งการพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขึ้นให้ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่ที่มีคนทุกคนขึ้นตั้งแต่กษัตริย์ คนรวย คนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ และทัศนคติของคนเหล่านั้น ที่มีต่อหลวงพ่อกุณ⁷⁸

พระมหาโยทินละมุล ได้วิจัยเรื่อง

บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลการศึกษาพบว่า ๑. สภาพทั่วไปของพุทธศาสนาในประเทศไทยในปัจจุบัน สถาบันพุทธศาสนาในปัจจุบันทั้งในส่วนที่เป็นสถาบันและปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของสถาบันสงฆ์ อยู่ในช่วงที่ก้าวไปสู่ความเสื่อมและสถานการณ์ จะเลวร้ายลงทุกวัน จากสถาบันที่เคยมีคุณค่าโดยเฉพาะบทบาทในการเป็นผู้นำด้านคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมของสังคมในอดีต

(ซึ่งในที่นี้ใช้ในความหมายที่เป็นมิติหนึ่งของคำที่เรียกกันในปัจจุบันว่า “จิตวิญญาน”)

ได้กลับกลายมาเป็นเพียงสถาบันหนึ่งที่ตอบสนองสังคมทางด้านพิธีกรรมทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ทำให้คุณค่าของสถาบันสงฆ์ทั้งในระดับองค์กรและปัจเจกบุคคลลดน้อยถอยลง ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่

(๑) พระสงฆ์ไม่ได้รับการศึกษาที่ถูกต้องและทั่วถึง (๒)

การทำงานที่ไม่เข้มแข็งและไม่ประสานงานกันอย่างทั่วถึงของพระสงฆ์ทุกระดับ (๓)

สถาบันสงฆ์ไม่ได้ดำเนินบทบาทของตนตามพุทธประสงค์อย่างแท้จริงและ (๔)

การที่พระสงฆ์ทุกระดับส่วนใหญ่ไม่ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย

ภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัยเหล่านี้เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สถาบันสงฆ์นั้นได้ลดคุณค่าไปจากสังคมไทยทุกขณะและเป็นสิ่งที่คณะสงฆ์ทุกระดับจะต้องหันมามองและปรับปรุงตนเองเพื่อดำรงบทบาทการเป็นสถาบันที่มีคุณค่าทางด้านจิตวิญญานโดย เฉพาะอย่างยิ่งในมิติด้านคุณธรรมจริยธรรม และศีลธรรมของสังคมต่อไป

๒. บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต พระสงฆ์ที่จะดำรงบทบาทการเป็นทรัพยากรมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตนั้นควรมีคุณสมบัติดังนี้

⁷⁷ พระมหาปัญญา สุขสงค์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก), ๒๕๕๑.

⁷⁸ พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาธรรมนิเทศ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

คือ (๑) มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและแจ่มแจ้ง (๒) มีความประพฤติตามหลักพระธรรมวินัย ด้วยวัตรปฏิบัติที่ดีงาม (๓) มีความรู้ในวิชาการทางโลกที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ของตนและ (๔) มีความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทั้งในระดับโลกิยะและ โลกุตตระ เพราะเมื่อพระสงฆ์ได้พัฒนาตนเองจนมีคุณภาพตามพุทธโอวาทแล้วก็สามารถพัฒนาคนในสังคมให้เป็น พุทธศาสนิกชนที่ดีเช่นกัน

๓. บทบาทพระสงฆ์ในฐานะนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันและแนวโน้มในศตวรรษที่ ๒๑ พระสงฆ์ที่จะดำรงบทบาทนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตมีคุณสมบัติต่อไปนี้คือ (๑) มีหลักพระธรรมวินัยเป็นเครื่องอยู่ของ (๒) มีความเข้าใจในหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง (๓) มีความสามารถในการบริหารจัดการการเรียนการสอน และการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา (๔) มีความสามารถในการที่จะสื่อสารกับคนภายนอก ด้วยวิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในกระแสโลกาภิวัตน์ และ (๕) มีความเสียสละ อุदारมการณ์ และอุदारมคติ ตามกรอบของพระธรรมวินัยซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ในยุคปัจจุบัน⁷⁹ พระครูวิชัยพัฒนภรณ์ (วิชา วิชโย) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า หรือหมู่สาวกผู้ยอมรับ ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถือวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้ เมื่อได้รับผลแห่งการประพฤติปฏิบัติแล้ว นำมาเผยแผ่สั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม⁸⁰

นพรัตน์ สุวรรณผ่อง มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสังคมสงเคราะห์จิตเวช โดยพิจารณาบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจ บทบาทในการรณรงค์ให้วัดถ่มกลอนเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ บทบาทในการสอนวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความสงบสุขทางด้านจิตใจ บทบาทในการให้อยู่ที่อยู่อาศัยแ ก่คนไข้ที่พึ่งและผู้เจ็บป่วยและบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตใจ ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการ พัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นน้อย สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลน ทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนก็ตาม⁸¹

⁷⁹พระมหาโยตินละมูล “บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๔๕.

⁸⁰พระครูวิชัยพัฒนภรณ์ (วิชา วิชโย), “บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗.

⁸¹นพรัตน์ สุวรรณผ่อง, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช : ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์),

อริยา ลิมสุวัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย” และได้พบว่า “ในการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนได้กำหนดให้พระภิกษุเป็นผู้นำทางปัญญา และในทางพัฒนาคุณธรรม พระภิกษุจึงควรมีบทบาทเน้นหนักไปในทางที่ยกระดับจิตใจของประชาชน เช่น อบรมศีลธรรม ให้คำแนะนำสั่งสอนในการดำเนินชีวิตที่ต้งามบทบาทเช่นนี้ เป็นบทบาทดั้งเดิมที่เหมาะสมไม่ขัดต่อข้อวินัยทางพุทธศาสนา สำหรับการพัฒนาในทางวัตถุนั้นพระภิกษุควรกระทำในทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับบริจาคมาเฉลี่ย แบ่งปันให้ประโยชน์อย่างกว้างขวางออกไปตามแต่ที่จะอำนวยประโยชน์ และขอบเขตที่พระภิกษุพึงกระทำได้โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย”⁸²

สรุปได้ว่า

พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย แล้ว ยังมีบทบาทต่อสังคม คือ

๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน

๒)

เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วยตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด

๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกราษฎรรักษาผู้เจ็บป่วย

๔) เป็นที่พักคนเดินทาง

๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน

๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ

๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เสมือนนิรุธภัณฑ์

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีนักวิชาการหลากหลายแสดงทัศนะไว้อย่างแตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

กนกวรรณ ชูโชติ ได้วิจัยเรื่อง

๒๕๒๔.

⁸²อริยา ลิมสุวัฒน์, “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พุทธศักราช ๒๕๐๐- ๒๕๐๒”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๒๖.

บทบาทของพัฒนาการในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า

๑.

บทบาทของพัฒนาการในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชอยู่ในระดับมาก

๒.

บทบาทของพัฒนาการในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านตามตัวแปรเพศ อายุวุฒิการศึกษา ภูมิสำเนาเดิม สถานภาพสมรสและประสบการณ์ในการทำงาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

๓.

ปัญหาและข้อเสนอแนะที่จะช่วยยกระดับบทบาทของพัฒนาการในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านมีดังนี้ เช่นขาดการสนับสนุนและประสานงานจากภาครัฐและเอกชน

ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินการ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ⁸³

อนงค์ พิชัยพงศ์ ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า

๑) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

มีความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ๒)

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากับโรงเรียนประถมศึกษา มีความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ๓)

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่เรียนในโรงเรียนที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองกับนอกเขตอำเภอเมือง มีความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕⁸⁴

รัชนิ รอดฉาย ได้วิจัยเรื่อง วัฒนธรรมของหมู่บ้านชนบท :

ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ๑.

สภาพทั่วไปและประวัติความเป็นมา หมู่บ้านชัยนามเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอวังทอง จังหวัด

พิษณุโลก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีภูเขาทางตอนเหนือและตอนใต้ของตำบล

ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการเกษตรกรรม ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ มีวัด ๓ วัด คือ วัดชัยนาม วัดเขื่อนน้อย

วัดเกาะแก้ว มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ๓ โรงเรียน คือ

โรงเรียนวัดบ้านชัยนาม โรงเรียนบ้านบึงพร้าว โรงเรียนราษฎร์อุปถัมภ์

และมีโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ๑ โรงเรียน คือ โรงเรียนวังทองพิทยาคม

แบ่งการปกครองออกเป็น ๗ หมู่บ้าน มีประชากร ๔,๐๓๔ คน ๑,๑๕๓ ครัวเรือน เป็นชาย ๑,๙๖๕

⁸³ กนกวรรณ ชูโชติ, “บทบาทของพัฒนาการในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, *ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาไทยคดีศึกษา : มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๕๒.

⁸⁴ อนงค์ พิชัยพงศ์, “ศึกษาความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, *การศึกษามหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาเอกวิทยาศาสตร์ศึกษา : มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๓๘.

คน เป็นหญิง ๒,๐๙๖ คน ประชาชนมีฐานะยากจน
 เส้นทางคมนาคมใช้เส้นทางบกโดยรถจักรยานยนต์ รถโดยสารประจำทางจักรยาน
 หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ผู้คนได้ตั้งหลักแหล่งเป็นหมู่บ้านมาไม่น้อยกว่า ๑๔๐ ปี การตั้งชื่อ
 หมู่บ้านเรียกตามลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณไม้ ลักษณะแหล่งน้ำ
 เป็นกลุ่มชนที่ผสมผสานระหว่างกลุ่มผู้อยู่เดิมกับผู้อพยพมาอยู่ใหม่ ๒ วัฒนธรรมของหมู่บ้าน
 จากการศึกษาที่มีการปฏิบัติดังนี้ ๒.๑ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ๒.๑.๑ วัฒนธรรมการเลือกทำเล
 ที่อยู่อาศัย คำนึงถึงเส้นทางคมนาคมมากที่สุด รองลง มาคำนึงถึงเพื่อนบ้านใกล้เคียง
 น้อยที่สุดคำนึงถึงที่ทำงานของตนเอง ๒.๑.๒ วัฒนธรรมการประกอบอาชีพ มีหลากหลายมากที่สุดคือ
 การทำนา รองลงมาได้แก่ การรับราชการ ทำไร่ ทำสวน รับจ้าง ค้าขาย ลูกจ้างประจำโรงงาน
 อาชีพเก่าแก่ คือ การทำนา อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติและน้ำจากพลังไฟฟ้า
 ใช้ปฏิกิริยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วย ต้นทุนการผลิตสูง ราคาขึ้นอยู่กับผู้ซื้อ ๒.๑.๓
 วัฒนธรรมด้านการกิน รับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก มีอาหารเสริมบ้างเล็กน้อย
 นิยมอาหารรสจัดตามท้องถิ่น โดยซื้อจากร้านค้าและปลูกเอง
 อุปกรณ์งานครัวมีแบบเก่าและแบบใหม่ คือ เตาถ่าน เตาแก๊ส ไฟฟ้า ๒.๑.๔
 วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ทั้งชายหญิงทุกวัยนิยมความเรียบง่าย แต่งกายตาม สมัยนิยมมากที่สุด
 ไม่มีชุดประจำถิ่น จะพิถีพิถันเมื่อต้องการออกนอกบ้านหรือร่วมงานเทศกาลและกิจกรรมทางสังคม
 ๒.๑.๕ วัฒนธรรมด้านการแพทย์ เมื่อเจ็บป่วยจะหาหมอรักษาที่โรงพยาบาลมากที่สุด ถ้ามี
 อาการเล็กน้อย เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง ท้องเสีย
 รักษาด้วยการซื้อยาจากร้านค้าในตลาดและรักษาด้วยพืชสมุนไพรตามแผนโบราณ ๒.๑.๖
 วัฒนธรรมด้านการคมนาคม ส่วนมากใช้รถจักรยานยนต์ รองลงมาารถโดยสาร ประจำทาง น้อยที่สุด
 คือ การเดินทางด้วยเท้า ๒.๒ วัฒนธรรมความเชื่อที่ปฏิบัติประจำมากที่สุดคือ
 ความเชื่อเรื่องการปลูกสร้างบ้าน ดูกฤกษ์ ยาม วัน เดือน ปี ปลูก เชื่อกับเรื่องเครื่องรางของขลัง
 การสะเดาะเคราะห์ การสร้างศาลพระภูมิ ๒.๓ วัฒนธรรมประเพณีเทศกาล
 มีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำ เช่น ประเพณีทำ บุญสงกรานต์มากที่สุด
 รองลงมาคือการสงฆ์น้ำพระ การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และการทำบุญตรุษ ๒.๔
 วัฒนธรรมประเพณีศาสนา มีการปฏิบัติกิจกรรมประจำสัมพันธ์กับศาสนา เช่น การทอดกฐิน
 การทอดผ้าป่า การทำบุญวันเข้าพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น ๒.๕
 วัฒนธรรมประเพณีในครอบครัวที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุดเป็นการจัดงานศพ การคลอด
 บุตรกับหมอที่โรงพยาบาล อยู่ไฟโดยใช้กระตักน้ำร้อน การบวชพระ การแต่งงาน เป็นต้น ๒.๖
 วัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ ประชาชนทั้งชายหญิงประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น ทำนา ทำไร่
 ทำสวน ค้าขาย รับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม อาชีพเก่าแก่คือ การทำนา
 มีการปฏิบัติกิจกรรมประจำ เช่น การกว่นกระยาสารท การเซ่นเจ้าที่ การแรกรนา เป็นต้น ๒.๗
 วัฒนธรรมประเพณีการเล่น กิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำ ลูกแก้ว การเล่นหมากเก็บ สดาน ที่เล่น
 ได้แก่ โรงเรียน และที่บ้าน เป็นกีฬาในร่ม ๒.๘ วัฒนธรรมด้านศิลปะ มีงาน ๔ ประเภท คือ จิตรกรรม
 ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการจับสัตว์
 ลักษณะงานเรียบง่ายเน้นประโยชน์การใช้สอย ทำเองและซื้อจากร้านค้า⁸⁵

รพีพรรณ ทองหล่อ ได้วิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว : กรณีจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ๑) สถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ชนเผ่าตองเหลือง ชมู ไทลื้อ ม้ง และลัวะ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ในเรื่องความสมบูรณ์ของธรรมชาติจัดว่ายังอยู่ในระดับที่สูงมาก มีอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายรูปแบบ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ งานจิตรกรรมฝีมือช่างโบราณและสถาปัตยกรรมล้านนาที่เก่าแก่งดงามตามวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดจนการผลิตผ้าทอพื้นเมือง (ผ้าทอลายน้ำไหล และไทลื้อ) และงานหัตถกรรมต่างๆ จังหวัดน่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด โดยอาศัยศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้จากความพยายามในการที่จะพัฒนาให้เป็น มรดกโลก ๒) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของจังหวัดน่านที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยว พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน ที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงที่น้อยมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสังคม วัฒนธรรม สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนกว่าด้านอื่นๆ กล่าวคือ ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดน่านทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีอาชีพเสริมใหม่ๆ และหลากหลายมากขึ้น นอกเหนือจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมจัดได้ว่ายังเกิดการเปลี่ยนแปลงที่น้อยมาก ๓) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน (๓.๑) กลุ่มผู้ประกอบการในจังหวัดน่านเห็นว่า การท่องเที่ยวทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น และทำให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ทันสมัยมากขึ้น มากที่สุด รองลงมาได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการผลิตสินค้าประเภทหัตถกรรมเพิ่มขึ้น และการท่องเที่ยวนำไปสู่การพัฒนาด้านการคมนาคม ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ สถานพยาบาล ตามลำดับ (๓.๒) กลุ่มประชาชนในจังหวัดน่าน เห็นว่าผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวทำให้คน ในชุมชนมีการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เป็นคนที่มีความรู้ มีฝีมือในการประกอบอาชีพมากที่สุด ส่วนผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวทำให้ระบบไฟฟ้า น้ำประปา และการคมนาคม มีความสะดวกมากขึ้น⁸⁶

อมรรัตน์ เชื้อนรอบเขต ได้วิจัยเรื่อง

⁸⁵ รัชณี รอดฉาย, “วัฒนธรรมของหมู่บ้านชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก”, *ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๔๑.

⁸⁶ รพีพรรณ ทองหล่อ, “การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว : กรณีจังหวัดน่าน”, *การศึกษามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), ๒๕๔๕.

แนวทางการปลูกฝังวัฒนธรรมล้านนาให้กับนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา
 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ๑)
 ครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้ปลูกฝังวัฒนธรรมล้านนาให้กับนักเรียนระดับก่อนประถม
 ศึกษาเกี่ยวกับภาษาล้านนา การเล่นพื้นบ้าน การแต่งกาย ดนตรี อาหารการกิน ประเพณี ค่านิยม
 (วิถีชาวบ้าน) ศิลปะ โบราณสถานและวัตถุ
 และนิทานพื้นบ้านวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติในการสอนการปลูกฝังวัฒนธรรมล้านนา
 ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีการสนทนา การบรรยายประกอบรูปภาพ การชมการแต่งกายจริง
 การชมการแสดงดนตรี การดูรูปภาพ การแสดงบทบาทสมมติ การเล่าประสบการณ์ของตนเอง
 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การทัศนศึกษาสถานที่สำคัญ และให้นักเรียนเล่าเรื่องที่ได้รับฟังมา ๒)
 ผลที่นักเรียนได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมล้านนาจากครูผู้สอนแล้วส่วนใหญ่มีพฤติกรรมและความรู้ควา
 มเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนาในด้านการพูด (อู๋) คำเมือง การเล่นมอญซ่อนผ้า
 เสื้อผ้าที่ทำจากผ้าฝ้าย พ่อนเล็บ/พ่อนเทียน การรับประทานอาหารประเภทขนมจีนน้ำเงี้ยว
 ประเพณีปีใหม่เมือง การนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ การทำร่ม วัดที่สำคัญ และประวัติของครูบาศรีวิชัย⁸⁷

เพียรทอง ไชยวงศ์คำ ได้วิจัยเรื่อง

วัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติชื่อบ้านในเขตอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า
 ชื่อบ้านในเขตอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๑๔ ชื่อ
 เป็นชื่อบ้านที่มีประวัติทั้งสิ้น จำแนกได้ ๖ ประเภท คือ ๑.
 ประวัติชื่อบ้านที่มีชื่อเรียกตามลักษณะภูมิประเทศ มี ๒๙ ชื่อ ๒.
 ประวัติชื่อบ้านที่เรียกตามชื่อพันธุ์ไม้และลักษณะที่เกี่ยวข้องมี ๓๖ ชื่อ ๓.
 ประวัติชื่อบ้านที่เรียกตามชื่อสัตว์และลักษณะอาการของสัตว์ มี ๑๐ ชื่อ ๔.
 ประวัติชื่อบ้านที่เรียกตามชื่อบุคคลและลักษณะอาการของคน มี ๑๖ ชื่อ ๕.
 ประวัติชื่อบ้านที่เรียกตามชื่อสถานที่และสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่เดิม มี ๑๐ ชื่อ ๖.
 ประวัติชื่อบ้านที่เรียกชื่อตามลักษณะอื่น ๆ มี ๑๓ ชื่อ
 จากการศึกษาประวัติชื่อบ้านในเขตอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก สามารถสะท้อนให้เห็นถึง
 วัฒนธรรมด้านการเลือกที่อยู่อาศัย มีหลากหลายด้วยกัน คือ ที่ใกล้แหล่งน้ำลำคลอง ห้วย หนอง ตลิ่ง
 ที่ดอน และที่โล่งกว้าง ด้านการประกอบอาชีพ คือ การเกษตรกรรม มีการทำนา ทำไร่ เป็นอาชีพหลัก
 ด้านความเชื่อมี ๔ ประเภท คือ ๑. เชื่อเรื่องธรรมชาติ ๒. เชื่อเรื่องวิญญาณผีบรรพบุรุษ ๓.
 เชื่อเรื่องปาฏิหาริย์และบุญบารมี ๔. เชื่อเรื่องคำและความหมายของคำ ด้านภาษา และมีลักษณะเด่น
 ๓. ลักษณะ คือ ๑. ตัดพยางค์ของคำให้สั้นเพื่อสะดวกรวดเร็วในการสื่อสาร ๒. การกลายเป็นเสียง ๓.
 การสร้างคำขึ้นใหม่ใช้เรียกสิ่งใหม่ๆ ด้วยวิธีการแบบคำประสม⁸⁸

เพ็ญแข พุ่มพิมล ได้วิจัยเรื่อง

⁸⁷อมรรัตน์ เชื้อนรอบเขต, “แนวทางการปลูกฝังวัฒนธรรมล้านนาให้กับนักเรียนระดับก่อนประถม
 ศึกษา ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาประถมศึกษา
 :มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๒.

⁸⁸เพียรทอง ไชยวงศ์คำ, “วัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติชื่อบ้านในเขตอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก”,
การศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาวิชาเอกภาษาไทย : มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๓๘.

รูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาโดยการอยู่ค่ายพักแรม ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีอยู่ค่ายพักแรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๒. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีอยู่ค่ายพักแรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีอยู่ค่ายพักแรมมีทัศนคติต่อวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๔. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีอยู่ค่ายพักแรมมีทัศนคติต่อวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๘๙}

วรวิ สุภาพ ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐา : กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า

๑.

กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐาในจังหวัดลำปางจากอดีตสู่ปัจจุบันกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐาในอดีตมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดำรงชีวิตและใช้ในพิธีกรรมของสังคม ผู้ถ่ายทอดคือพระสงฆ์และครูชาวบ้านและต้องเป็นชายที่รับรู้ถึงทำนองและอาณัติสัญญาณที่ใช้ในชุมชน ทำการถ่ายทอดให้กับชายที่มีความสนใจศึกษาเรื่องกลองปฐาอย่างจริงจัง องค์ความรู้ที่ถ่ายทอดคือองค์ความรู้ด้านการบรรเลงกลองปฐาและองค์ความรู้ในเรื่องคติความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับกลองปฐา โดยทำการถ่ายทอดในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย และสอดแทรกเรื่องราวคติความเชื่อในเรื่องกลองปฐาไปพร้อมกับการกล่อมเกลาคใจผู้เรียนให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมในขณะที่กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐาในปัจจุบันเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมกลองปฐาในชุมชน ผู้ถ่ายทอดคือวิทยากรที่มีโอกาสศึกษา ค้นคว้าวิจัยและเรียนรู้วิธีการตีกลองปฐา ถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมกลองปฐา โดยเฉพาะองค์ความรู้ในเรื่องการบรรเลงเป็นหลัก เพื่อนำไปใช้ในการแสดงและการแข่งขันตีกลองเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลองปฐา การศึกษาพบว่ากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐาในอดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายหลักของกลองปฐาคือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมในชุมชนได้สูญหายไป

๒.

คุณค่าวัฒนธรรมกลองปฐาที่มีต่อชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบันคุณค่าวัฒนธรรมกลองปฐาที่มีต่อชุมชนนั้นเป็นคุณค่าที่เกิดจากบทบาทหน้าที่ของกลองปฐาในชุมชน ในอดีตพบว่าประกอบด้วยคุณค่าทางด้านจิตใจ ศาสนา ประวัติศาสตร์และสุนทรียศิลป์

^{๘๙}เพ็ญแข พุ่มพิมล,

“รูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาโดยการอยู่ค่ายพักแรม”, การศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาวิชาเอกภาษาไทย : มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๓๕.

เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิตและคติความเชื่อที่ดำรงอยู่ในสังคมล้านนา ถือเป็นกลองศักดิ์สิทธิ์และเป็นสัญลักษณ์เสียงส่วนรวมของคนในชุมชน มีบทบาทในสังคมสำหรับการสื่อสารภายในชุมชน ทำหน้าที่เหมือนกระบอกเสียงของชุมชน และการสื่อสารในทางศาสนาและพิธีกรรมในฐานะเครื่องมือในการประกอบศาสนกิจในทางพุทธศาสนา ปัจจุบันพบว่าคุณค่าของวัฒนธรรมกลองปูจายังคงความเป็นกลองที่ดำรงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิต คติความเชื่อของคนในสังคมล้านนาในทุกด้าน แต่ปรากฏคุณค่าด้านเศรษฐกิจเพิ่มเติมขึ้นมา อันมาจากการผลิตกลองปูจาเพื่อจำหน่ายและรายได้จากการแสดงการบรรเลงกลองปูจาในงานต่างๆ ปัจจุบันคุณค่าวัฒนธรรมกลองปูจาในชุมชนจึงเน้นคุณค่าในเชิงปริมาณ โดยคุณค่าในเชิงจิตวิญญาณความเป็นท้องถิ่น คุณค่าทางศาสนาและพิธีกรรมได้ขาดหายไป

๓.

ข้อเสนอแนะแนวทางในการนำวัฒนธรรมกลองปูจามาถ่ายทอดในโรงเรียนการดำรงวัฒนธรรมกลองปูจาในอดีตมีกระบวนการในการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อคุณค่าของวัฒนธรรมกลองปูจาที่มีต่อ

ชุมชนในอดีต

อันเป็นวัฒนธรรมที่คนในทุกส่วนของชุมชนนั้นเป็นผู้ได้รับผลจากวัฒนธรรมกลองปูจา กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมในอดีตเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อนและมีคุณค่าแฝงอยู่ในด้านการกล่อมเกลาคิดใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมและประพฤติตนดี และองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดก็เป็นองค์ความรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทำให้วัฒนธรรมกลองปูจาในสังคมล้านนาสามารถดำรงอยู่ได้อย่างทรงคุณค่า กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปูจาในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดคุณค่าวัฒนธรรมกลองปูจาที่มีต่อชุมชนในทุกด้าน

การนำวัฒนธรรมกลองปูจามาถ่ายทอดในโรงเรียนต้องนำองค์ความรู้ทั้งสองด้านมาเป็นหลักในการถ่ายทอด โดยบูรณาการวัฒนธรรมกลองปูจาเข้ากับสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มสาระภาษาไทย กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระศิลปะ

กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ

โดยต้องเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและอาศัยความร่วมมือจากชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งความรู้อื่นๆ ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปูจา^{๙๐}

สรุปได้ว่า

วัฒนธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญงอกงามทางด้านอารยธรรมของชนชาติที่สืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ

จึงมีความสำคัญที่ต้องมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่คู่กับชาติบ้านเมืองและประเทศชาติของตน เพื่อไม่ให้ความเป็นตัวตน รากเหง้าแห่งอารยธรรมนั้นสูญหายเสื่อมสลายไป

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องไทยทรงดำ

^{๙๐}วรวิมล สุภาพ, “กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปูจา: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง”, **ปริญาญาคู ศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพัฒนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีนักวิชาการหลากหลายแสดงทัศนะไว้อย่างแตกต่างกัน ตามองค์ความรู้ของแต่ละท่าน ดังนี้

พันตรีหญิงปิยะพร วาณะสิงห์ ได้วิจัยเรื่อง ความสำนึกในชาติพันธุ์ของชาวลาวพวน กล่าวถึงความจำกัดของคำว่า ชาติพันธุ์ แล้วเล่าถึงประวัติการอพยพของชาติพันธุ์ลาวเข้าสู่ไทย และการเข้ามาตั้งหลักแหล่งที่อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ผลจากการศึกษาพบว่า ความสำนึกในชาติพันธุ์ลาวยังคงหลงเหลืออยู่ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ การมีส่วนร่วมทางสังคมของชาวลาวพวนในสังคมนั้น ๆ⁹¹

รัก กนิษฐานนท์ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดของเด็กไทยและเด็กไทยพวนอายุ ๑๘-๓๐ เดือน ที่ได้รับวิธีการรับรู้ทางภาษาแตกต่างกัน ในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ผลการศึกษาพบว่า ๑) วิธีการรับรู้ทางภาษาที่แตกต่างกัน ทำให้ความสามารถทางการพูดของทั้งเด็กไทย และเด็กไทยพวน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๒) เด็กไทยและเด็กไทยพวน ที่มีระดับอายุสูงขึ้น มีความสามารถทางการพูดสูงกว่าเด็กที่มีระดับอายุต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓)

เด็กไทยและเด็กไทยพวนเพศหญิงมีความสามารถทางการพูด สูงกว่าเด็กเพศชายอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ๔) เมื่อเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดของเด็กไทยและเด็กไทยพวน

ตามวิธีการรับรู้ทางภาษา เพศ และระดับอายุ พบว่าความสามารถทางการพูดแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ⁹²

พจนีย์ กงตาล ได้วิจัยเรื่อง นาฏการบนลานขวง :

การฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า

การฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ

ก่อนอพยพมาอยู่ในประเทศไทยในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี

และเป็นกิจกรรมของชาวไทยโซ่งที่จัดขึ้นในเดือน ๕

อันเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวบนลานขวงซึ่งนำไปสู่การมีครอบครัว

โดยผู้เล่นจะใช้ลูกคอนที่ทำด้วยผ้าใส่เม็ดมะขาม หรือ ทราย ไวข้างใน

ร้อยเชือกถักด้วยฝ้ายยาวประมาณ ๑ เมตร

ใช้สำหรับแกว่งเป็นวงกลมแล้วโยนเหวี่ยงไปให้ฝ่ายตรงข้ามรับ สลับกันไปมา

และระหว่างการเล่นจะมีการพูดจาหยอกล้อเกี้ยวพาราสีกันเพื่อความสนุกสนานของชาวไทยโซ่งสำหรับ

บการฟ้อนแคน จะเริ่มหลังจากเสร็จภารกิจในตอนเย็นแล้ว

หนุ่มสาวชาวไทยโซ่งจะช่วยกันจัดลานขวงให้เป็นลานฟ้อนแคน

โดยใช้ไฟฟ้าติดไว้ที่เสาตรงกลางลานขวง เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงเริ่มการฟ้อนแคน

พร้อมกับการเป่าแคนและร้องเพลงประกอบในขณะฟ้อน เรียกว่า “บทขับ” โดยมี “หมอขับ”

⁹¹ปิยะพร วาณะสิงห์, พันตรีหญิง, “ความสำนึกในชาติพันธุ์ของชาวลาวพวน”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๓๘.

⁹²รัก กนิษฐานนท์, “การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดของเด็กไทยและเด็กไทยพวนอายุ ๑๘-๓๐ เดือน ที่ได้รับวิธีการรับรู้ทางภาษาแตกต่างกัน ในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก”, ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), ๒๕๔๔.

เป็นผู้รอลำนำ ฝ่ายหญิงเรียกว่า “แม่ซับ” ฝ่ายชายเรียกว่า “พ่อซับ” และขับร้องด้วยภาษาลาวโซ่ง ตั้งแต่เริ่มเข้าการฟ้อนจนเลิกฟ้อน ส่วนแคนที่นำมาเป็นดนตรีประกอบจะใช้ลายแคน ๓ ลาย ได้แก่ ลายแคนสุดสะแนน ลานแคนเวียง ลานแคนระบำ

และในปัจจุบันมีการนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นเข้ามาประกอบการบรรเลงอีก อาทิ พิณ กลองชุด กีตาร์ และเครื่องขยายเสียง

เป็นต้นส่วนหนุ่มสาวผู้มาร่วมงานจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองไทยโซ่งที่ใช้ในโอกาสสำคัญ กล่าวคือ ฝ่ายหญิงจะสวมเสื้อหอย นุ่งผ้าลายแดงโม พาดผ้าเปียวสี ถ้าเป็นผู้สูงอายุมักคาดผ้าฮ้างนม

และหมวกเปียวสี ต่างๆ ฝ่ายชายจะใส่เสื้อโตหรือเสื้อโท นุ่งส้างฮี

และคาดกระเป๋าลมในด้านลีลาท่าทางการฟ้อนแคน พบว่ามี ๒ แบบ คือการฟ้อนแบบดั้งเดิม

และการฟ้อนแบบปัจจุบันที่พัฒนาขึ้น ท่าทางในการฟ้อนเป็นแบบอิสระที่เป็นธรรมชาติ

โดยมีชื่อเรียกท่าฟ้อนจากการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น ท่าแคนเวียง ท่าเดินดง

ท่าแมลงภู่ออดดอก และท่าลมพัดพร้าว โดยมีลีลาในการฟ้อนที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่

กิริยาชักไหลขณะฟ้อน การโน้มตัวไปข้างหน้า และเอนตัวไปข้างหลัง

การฟ้อนขณะเคลื่อนที่ใช้การเดินยังท่า และเตะปลายเท้า การฟ้อนที่มีลีลาในการหมุนบิดตัว

พร้อมกับเปลี่ยนท่าทางด้วยการหมุนเป็นวงเลขแปดผลของการศึกษาการฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งใน

จังหวัดนครปฐม ทำให้ทราบว่าการฟ้อนแคนเป็นกิจกรรมที่ชาวไทยโซ่งให้ความสำคัญเป็นอันมาก

ดังจะเห็นได้จากการจัดให้มีเป็นประจำทุกปี โดยมีชาวไทยโซ่งผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก

ช่วยให้การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนยังมีอยู่ต่อไปด้วยเป็นการแสดงถึงความสามัคคีของชาวไทยโซ่ง

และอนุรักษ์ประเพณีการเล่น พร้อมกันนั้นหน่วยราชการยังให้ความสำคัญ

ในฐานะที่เป็นการประชาสัมพันธ์จังหวัด และส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยอีกประเภทหนึ่ง⁹³

นางสุกัญญา จันทะสุน ได้วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด :

การศึกษา "พิธีเสนเรือน" ของชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า

"พิธีเสนเรือน"เป็นพิธีกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว

เป็นพิธีกรรมของครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่จะต้องจัดขึ้นประจำปี ปีละครั้ง หรือ ๓

ปีต่อครั้ง เชื่อว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและมีผลกระทบให้ทุกคน

ครอบครัวมีความสุข เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือน

จากพิธีกรรมแสดงให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญทางด้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรม

ทั้ง ๔ ประการ คือ องค์วัตถุ องค์การ องค์พิธีการ และองค์มิติ

มีลักษณะการถ่ายทอดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ชาวลาวโซ่งจะได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

บิดามารดาญาติพี่น้อง เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างวัย

มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระบบครอบครัว พ่อแม่อบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากการประพฤติปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน สืบทอดได้จากการสังเกต จดจำ ทำตาม

และมีประสบการณ์สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

เป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อพิธีกรรมทุกพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตจากสภาพสังคมตลอดเวลา

⁹³พจนีย์ กงตาล, “นาฏการบนลานขวง : การฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม”,
ปริญาการศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา : สถาบันราชภัฏนครปฐม), ๒๕๔๕.

เป็นการศึกษาตลอดชีวิต คือ มีการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย
 พิธีกรรมจะมีเนื้อหาสาระภูมิปัญญาเกี่ยวข้องกับการจัดองค์กรครอบครัว
 และเครือญาติระบบความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ
 ประโยชน์ของพิธีเสนเรือนในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ให้แก่สมาชิกในสังคมลาวโซ่ง
 และภูมิปัญญาทางด้านวัตถุที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคม ปัจจัยที่เอื้อต่อการสืบเนื่องพิธีเสนเรือน ได้แก่
 ความเชื่อพื้นฐานของชาวลาวโซ่งในเรื่องผีวิญญาณ ความเชื่อต่อพิธีเสนเรือนและพิธีที่เกี่ยวข้อง
 ความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนลาวโซ่ง
 ระบบการจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและชุมชน⁹⁴

สรุปได้ว่า ชาวลาวโซ่ง หรือลาวพวนนั้น

เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ในการดำเนินชีวิต มีวัฒนธรรมประเพณีที่แฝงอยู่กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่
 อันเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การทบทวน บำรุง สืบทอด และรักษาไว้ให้เป็นแบบอย่างกับอนุชนรุ่นหลัง
 เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวลาวโซ่งให้คงอยู่ไม่สูญหายไปตามกาลเวลา

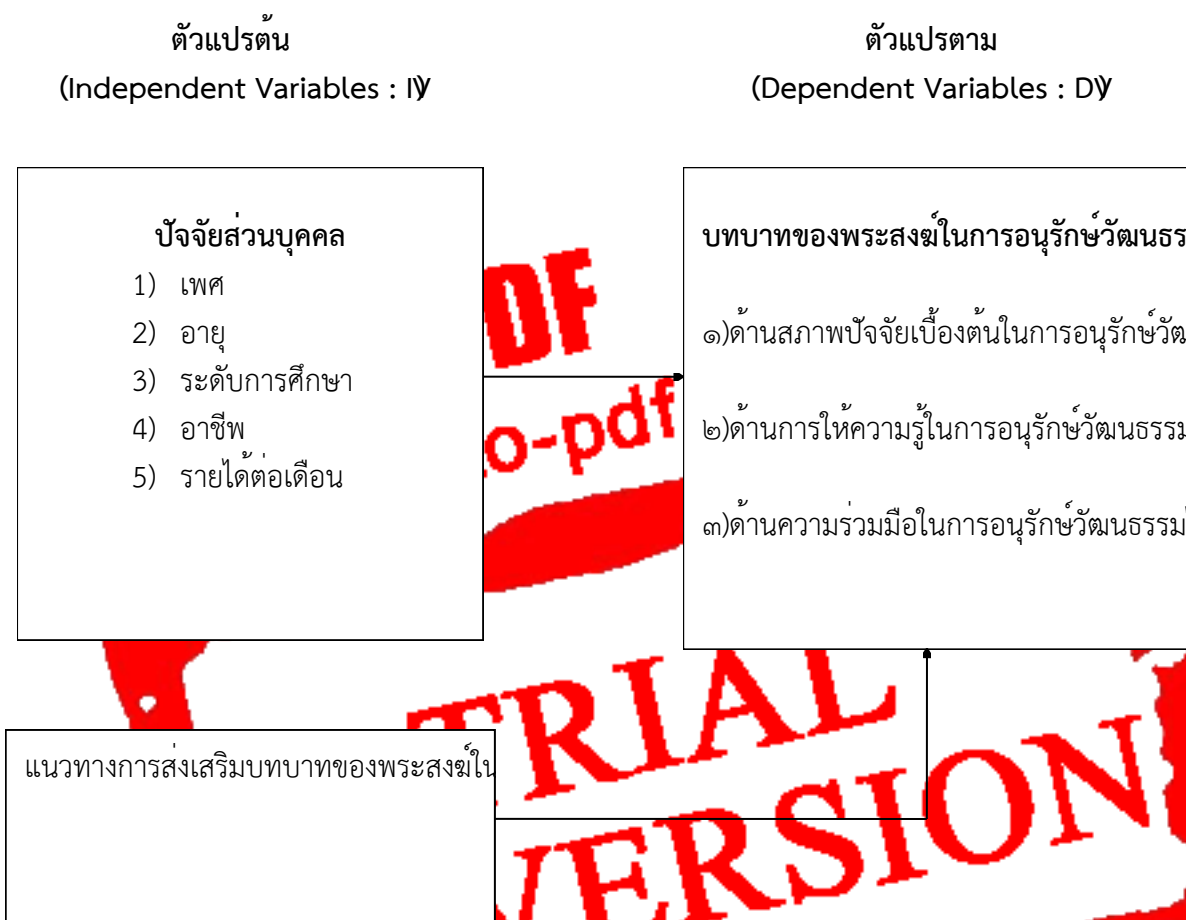
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยหนังสือต่างๆ
 ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม
 จึงได้นำแนวคิดและทฤษฎีมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในรูปแบบของความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ
 ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม (Dependent variables) ได้แก่
 บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม ๓ ด้าน คือ ๑)
 ด้านสภาพปัจจัยเบื้องต้นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ๒)
 ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ และ ๓)
 ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ

⁹⁴นางสุกัญญา จันทะสุน, “ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด : การศึกษา “พิธีเสนเรือน”
 ของชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก”, ปรินญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา :
 สถาบันราชภัฏพิษณุโลก), ๒๕๓๘.

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย